

PF

JV 18

Jaarverslag 2018

Pensioenfederatie

De Pensioenfederatie is de overkoepelende belangenbehartiger van bijna alle Nederlandse pensioenfondsen. Zij vertegenwoordigt namens 204 pensioenfondsen de belangen van:

- 5,5 miljoen deelnemers
- 3,2 miljoen gepensioneerden
- 9,5 miljoen gewezen deelnemers.

Het overgrote deel van alle werkenden is aangesloten bij een collectief pensioenfonds. De leden van de Pensioenfederatie beheren samen circa 1340 miljard euro.

Contactinformatie

Prinses Margrietplantsoen 90
2595 BR Den Haag

Postbus 93158
2509 AD Den Haag

T + 31 (0)70 76 20 220
info@pensioenfederatie.nl
www.pensioenfederatie.nl

© Overname van tekst(delen) uit deze uitgave is mogelijk na toestemming van de Pensioenfederatie. Aan de inhoud van deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Pensioenfederatie,
Den Haag, juli 2019

Inhoudsopgave

	Voorwoord	4
1	Pensioenfederatie: dé vereniging van Nederlandse pensioenfondsen	6
2	Beleidsonderwerpen	13
3	Organisatie	33
4	Financieel jaarverslag 2018	39
1	Balans per 31 december 2018	40
2	Rekening van baten en lasten over 2018	41
3	Algemene toelichting	42
4	Toelichting op de balans per 31 december 2018	44
5	Toelichting op de rekening van baten en lasten over 2018	47
6	Overige gegevens: a) resultaatbestemming b) controleverklaring	49
7	Begroting 2019	50

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag van 2018. Terugkijkend hebben we in dat jaar veel goede dingen gedaan. Daar hoort zeker bij de inwerkingtreding van de wet die regelt dat kleine pensioenen niet meer worden afgekocht maar hun pensioenbestemming behouden doordat ze worden overgedragen aan de huidige pensioenuitvoerder. Ook voor pensioenen geldt immers: “vele kleintjes maken één grote”. Ook zijn grote stappen gezet om na een scheiding te komen tot een beter op de tijdgeest toegesneden basismodel voor het regelen van de verdeling van tijdens de huwelijkse periode opgebouwde pensioenaanspraken. Succesvol was ook de gezamenlijke projectmatige aanpak voor het vinden van een geschikte leverancier van de zogenoemde XBLR-software die het uitwisselen van financiële gegevens tussen pensioenfondsen en toezichthouder DNB (kosten)-efficiënt faciliteert. En de ondertekening in december van een breed gedragen IMVB-convenant tussen de pensioensector, maatschappelijke organisaties en maar liefst drie nauw betrokken ministeries, betekende een memorabele afsluiting van 2018.

Naast deze mooie ontwikkelingen, was er ook reden tot bezorgdheid. Bijvoorbeeld over het op de valreep van 2018 toch nog stuklopen van de verder gevorderde gesprekken tussen werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties en het kabinet over een alternatief pensioencontract. Dat was temeer teleurstellend omdat daardoor de bestaande spagaat tussen zekerheid en ambitie niet werd opgelost. Bij het verschijnen van dit jaarverslag kunnen we gelukkig vaststellen dat er wél een pensioenakkoord is.

Slecht nieuws was ook dat de financiële markten in het laatste kwartaal van 2018 zwaar in mineur raakten, waardoor de dekkingsgraden van veel pensioenfondsen alsnog een harde tik kregen nadat ze zich in de eerste drie kwartalen hoopgevend hadden ontwikkeld.

Hoe belangrijk ook, het zijn maar enkele van de veelheid aan beleidsonderwerpen die in 2018 in de pensioensector aan de orde is geweest en waarover we als Pensioenfederatie intensief op velerlei manieren en momenten met de aangesloten fondsen en de ‘buitenwereld’ hebben gecommuniceerd. In dit jaarverslag passeert een selectie daaruit de revue.

Bij de terugblik op 2018 past natuurlijk ook een welgemeend woord van dank aan onze in december 2018 teruggetreden eerste voorzitter, Kick van der Pol. Als wegbereider speelde hij een cruciale rol bij de vorming van de Pensioenfederatie als nieuwe gezamenlijke brancheorganisatie voor alle leden van de voormalige koepels van bedrijfstak-, ondernemings- en beroepspensioenfondsen. En aansluitend daarop heeft hij, vanaf de oprichting van de

Pensioenfederatie in december 2010 tot aan de Algemene Ledenvergadering van december 2018, met verve het voorzitterschap bekleed. Wij zijn er trots op dat hij tijdens het jaarcongres van de Pensioenfederatie op 4 oktober als blijk van waardering voor al zijn maatschappelijke verdiensten is benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid typeerde hem bij die gelegenheid als een "betrokken bestuurder met een brede blik die zich op het hele terrein van arbeid en sociale zekerheid steeds heeft ingezet voor goed en gezond werk, duurzame inzetbaarheid en een inclusieve arbeidsmarkt." Persoonlijk ben ik hem zeer erkentelijk voor de prettige overdracht.

2019 is voor de pensioensector weer een spannend jaar. Hoe ziet de concrete invulling van een alternatief pensioencontract eruit dat op breed draagvlak kan rekenen en dat antwoorden geeft op de vragen die voortvloeien uit de uitdagingen waarvoor pensioenfondsen zich gesteld zien? Laten de fondsen die er niet goed voorstaan alsnog voldoende herstel zien om pensioenverlagingen te kunnen afwenden?

Wat de uitkomsten ook zullen zijn, we dringen er bij alle betrokken partijen steeds op aan om bij het zoeken naar oplossingen het belang van de pensioendeelnemer steeds nadrukkelijk voorop te stellen. Want dat is ten slotte waar we het voor doen. Ik kijk er naar uit om samen met u van 2019 een mooi jaar te maken.

Shaktie Rambaran Mishre,
bestuursvoorzitter

1

Pensioenfederatie: dé vereniging van Nederlandse pensioenfondsen

Ván, vóór en dóór de leden: dat is kort en bondig verwoord wat de vereniging Pensioenfederatie wil zijn als overkoepelende belangenbehartiger van vrijwel alle Nederlandse pensioenfondsen in een snel en voortdurend veranderende omgeving, nationaal én internationaal. Het overgrote merendeel van alle Nederlandse werkenden is aangesloten bij één van de 201 pensioenfondsen die in 2018 lid waren van de Pensioenfederatie. De achterbannen van die pensioenfondsen zijn divers en niet alle belangen lopen steeds als vanzelfsprekend parallel. Maar het overgrote merendeel van de dossiers die binnen de Pensioenfederatie aan de orde zijn raken fondsen gezamenlijk. De standpuntbepaling van de Pensioenfederatie verloopt dan ook in nauwe samenspraak met de leden via de inbreng vanuit bestuur, commissies, werkgroepen en ledenbijeenkomsten.

In het belang van de deelnemer

De Pensioenfederatie heeft als missie het bevorderen van de doorontwikkeling, instandhouding en uitvoering van een kwalitatief goed en betrouwbaar stelsel van tweedepijlerpensioenen in Nederland in het belang van (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en nabestaanden. Om hén draait het werk dat de aangesloten pensioenfondsen doen. Volgens de Pensioenfederatie vormen collectiviteit, risicodeling en 'not for profit' nog steeds de beste uitgangspunten om werknemers en beroepsbeoefenaren van een inkomen voor later te voorzien en te beschermen tegen de financiële gevolgen van arbeidsongeschiktheid en overlijden.

Kernactiviteiten

De Pensioenfederatie geeft vorm en inhoud aan haar missie en uitgangspunten met de volgende kernactiviteiten:

Ledenbinding: het met bijeenkomsten ondersteunen van informatievoorziening en -uitwisseling, het stimuleren van de contacten tussen aangesloten fondsen, bestuur en bureau, en de ontmoeting van de leden onderling.

Informatievoorziening: het informeren van de leden over wetgeving, media-berichten en berichtgeving van andere relevante partijen, en het beantwoorden van vragen van leden en externe partijen.

Servicedocumenten: het met servicedocumenten ondersteunen van de leden in de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

Reputatiemanagement: het bevorderen van het imago van de pensioenfondsen-sector bij het publiek en bij nationale en internationale stakeholders.

Collectieve belangenbehartiging: het behartigen van de belangen van de leden en hun deelnemers bij de departementen, het parlement, de Europese organen, de toezichthouders en andere stakeholders.

Zelfregulering: het samen met de leden en overige belanghebbenden zelf

vaststellen van duidelijke normen om de kwaliteit van cruciale elementen van pensioenfondsbestuur en -uitvoering te waarborgen.

Veel van wat op al deze terreinen is ondernomen vond plaats in het kader van de beleidsdossiers die in een volgend hoofdstuk de revue passeren. Op een aantal overkoepelende activiteiten wordt in dit hoofdstuk al ingegaan omdat daarmee vorm en inhoud wordt gegeven aan de informatievoorziening aan en de relatie met de leden bij de beleidsontwikkeling en standpuntbepaling, de communicatie met externe stakeholders en sector-brede initiatieven op het gebied van reputatiebevordering.

Informatievoorziening aan de leden

De Pensioenfederatie fungeert voor de leden als een trechter, die er voor zorgt dat de stroom van berichten vanuit ministeries, Kamer, toezichthouders, maatschappelijke organisaties en steeds vaker ook Europa wordt gefilterd, geanalyseerd en van commentaar voorzien alvorens zij hun weg vinden naar de pensioenfondsen. Daarvoor wordt een scala aan middelen ingezet. Denk aan bijeenkomsten zoals het jaarlijkse congres, themabijeenkomsten, aanwezigheid bij kringbijeenkomsten en het op uitnodiging bezoeken van individuele fondsen. Ook zijn in 2018 zes webinars georganiseerd over actuele onderwerpen die nadere toelichting behoeven en waarbij de deelnemers 'live' kunnen meepraten en vragen kunnen stellen. Verder zijn er ledenmails, nieuwsberichten op de alleen voor leden toegankelijke mijn-omgeving van de website, service-documenten en de terugkoppeling van genomen besluiten na iedere bestuursvergadering. En uiteraard is er dagelijks één op één-contact via mail of telefoon tussen individuele fondsen en het bureau.

Congressen

Op 30 mei vond in Amsterdam de Global Pension Dialogue plaats. Dit evenement organiseerde de Pensioenfederatie samen met de Australische koepel AIST, de World Pension Alliance en de AEIP. Het programma was zeer gevarieerd en bood een interessante inkijk in de pensioensystemen van verschillende landen. Zo'n 300 gasten, waarvan de helft uit Nederland, woonden het congres bij. Het 'vaste' jaarlijkse congres van de Pensioenfederatie was op 4 oktober in Bussum. Thema was 'Hoe krijgen we Nederland weer op 1?' Het vertrouwen van de deelnemers vormde de rode draad van het programma, waarin minister Koolmees van SZW één van de sprekers was. Onaangekondigd, maar gedenkwaardig onderdeel van het dagprogramma, was de benoeming van de uittredende eerste voorzitter van de Pensioenfederatie, Kick van der Pol, tot Officier in de Orde van Oranje Nassau als blijk van waardering voor al zijn maatschappelijke verdiensten. Minister Koolmees speldde hem de bijbehorende versierselen op.

Themabijeenkomsten

Themabijeenkomsten zijn voor de leden van de Pensioenfederatie een belangrijke en gewaardeerde gelegenheid om informatie op te halen, mee te praten

en, niet te vergeten, om elkaar te ontmoeten. In 2018 vonden, op basis van een vooraf vastgestelde planning, verspreid door het jaar 6 themabijeenkomsten plaats waarin meerdere vooraf geagendeerde onderwerpen aan de orde komen. Afgezien van de vooraf aangegeven gespreksthema's is het onderwerp actualiteiten altijd een belangrijk programmaonderdeel. Voor verantwoordingsorganen zijn in 2018 drie aparte themabijeenkomsten belegd.

Webinars

Webinars over één specifiek onderwerp worden voor de leden door het jaar heen georganiseerd als daar aanleiding toe is. Meedoen kan via een door de deelnemers zelf gekozen locatie en er is veel ruimte voor het beantwoorden van vragen. In 2018 vonden webinars plaats over:

- Resultaten ledenonderzoek Pensioenfederatie 2017 (5 februari);
- Impact IORP II richtlijn en URM op het UPO (19 maart);
- Het MVO-convenant: hoe staat het er nu mee? (7 mei);
- Marktordening op de bestuursagenda: hoe pak je dat aan? (25 juni);
- Stand van zaken alternatief pensioencontract (25 september);
- IMVB-convenant (30 oktober).

Servicedocumenten

Om de fondsen ondersteuning te bieden bij de dagelijkse uitvoeringspraktijk brengt de Pensioenfederatie op gezette tijden servicedocumenten uit. In 2018 ging het daarbij om:

- Servicedocument Uitbetaling niet opgevraagd pensioen aan nabestaanden (1 maart);
- Impactanalyse eiDAS-verordening en wetsvoorstel Digitale Overheid (4 juni);
- Handreiking voor het verminderen van administratieve lasten bij beslaglegging op pensioenuitkeringen (28 juni);
- Servicedocument Attestatie de Vita en RNI (2 juli) ;
- Handboek overname premiebetaling door UWV bij faillissement werkgever (20 juli);
- Servicedocument Wet waardeoverdracht klein pensioen (16 oktober);
- Code Pensioenfondsen – ingedeeld naar thema (17 oktober);
- Servicedocument Verantwoord en betrokken aandeelhouderschap (18 december).

Informatievoorziening aan externe stakeholders

Website

In het kader van de algemene nieuwsvoorziening aan partijen als ministeries, Kamerleden, toezichthouders, sociale partners, maatschappelijke organisaties en 'het grote publiek' worden dagelijks nieuwsberichten op de openbare website geplaatst, inmiddels regelmatig geflankeerd door een attenderende tweet. Enkele statistieken van de website over 2018: de site is 90.000 keer bezocht en daarbij zijn 821.000 pagina's geopend. De gemiddelde bezoekduur was één en

driekwart minuut. In totaal zijn 217 nieuwsberichten geplaatst. De top-vijf van meest gelezen artikelen was:

- AOW-franchises en maximum pensioengevend loon voor 2019 bekend (28 november);
- Reactie Pensioenfederatie op implementatiewet IORP II richtlijn (16 april);
- Uniforme rekenmethodiek voor vaststelling risicohouding gepubliceerd (24 april);
- Afkoopgrens kleine pensioenen voor 2019 vastgesteld (17 december);
- Modellen UPO 2019 online (11 juli).

Position papers

Specifiek om onze inzichten vooraf kenbaar te maken bij de behandeling van pensioenonderwerpen in de Kamer zijn in 2018 position papers opgesteld en aan Kamerleden aangeboden en desgevraagd nader toegelicht over:

- Arbeidsmarkt in balans;
- Wet digitale overheid;
- Cruciale vragen over btw blijven onbeantwoord;
- Verzamelwet pensioenen 2019;
- Deelnemers onnodig dupe van btw-lasten;
- Implementatie IORP II richtlijn;
- Evaluatie aanpassing FTK;
- Wet fuserende bedrijfstakpensioenfondsen.

Consultaties

Het spreekt voor zich dat de Pensioenfederatie steeds als daar aanleiding toe is reageert op pensioen-gerelateerde internetconsultaties. In 2018 ging dat over:

- Arbeidsmarkt in balans;
- Lagere regelgeving IORP II richtlijn;
- Initiatiefwet Van Weyenberg over goedkeuringsrechten voor verantwoordingsorganen;
- Verzamelwet pensioenen 2019;
- Lagere regelgeving waardeoverdracht klein pensioen;
- Partnerbegrippen in diverse pensioenregelingen;
- Wetsvoorstel geboorteverlof;
- Langetermijnbetrokkenheid aandeelhouders.

Voorts is aan de Kamer informatie verstrekt over Invest NL, toezichtkosten en IMVB.

Reputatiemanagement

Reputatieplan

In 2018 heeft een groep communicatieprofessionals vanuit de Pensioenfederatie en de aangesloten pensioenfondsen een reputatieplan voor de sector opgesteld. Een van de acties is om meer duidelijkheid te verschaffen over het product pensioen en over de meerwaarde van pensioenfondsen. Bedoeling is dat alle

pensioenfondsen de middelen die deze groep oplevert, kunnen gebruiken. Ook zullen best practices op het gebied van communicatie worden gedeeld en wordt gewerkt aan een platform voor onderlinge kennisuitwisseling op het gebied van (deelnemer)communicatie.

Media

De media weten de Pensioenfederatie goed te vinden. Met redacties van landelijke en regionale dagbladen is regelmatig contact. Het initiatief tot media-contacten wordt daarbij regelmatig door de Pensioenfederatie zelf genomen. Zowel algemeen directeur Gerard Riemen als Edith Maat, sinds oktober 2018 ook directeur, zijn op radio en televisie en in dagbladen aan het woord geweest over onderwerpen als pensioencommunicatie, de onderhandelingen over een pensioenakkoord, het convenant voor internationaal maatschappelijk verantwoord beleggen en de financiële situatie van pensioenfondsen. De eind 2018 aangetreden nieuwe voorzitter van de Pensioenfederatie zal vanaf 2019 richting de media ook haar rol pakken.

Social Media

In het voorjaar van 2018 is een tool in gebruik genomen die laat zien hoe en wanneer welke pensioen-gerelateerde onderwerpen in social media worden besproken. Dit biedt real time inzicht in het sentiment en de content op social media. Opvallende ontwikkelingen daarin kunnen op die manier vroegtijdig wordenesignaleerd en gedeeld met de achterban. De Pensioenfederatie heeft het gebruik van het eigen LinkedIn account in 2018 geïntensiveerd. Externe uitingen van de Pensioenfederatie worden hierop doorgeplaatst, evenals artikelen in vakbladen die door eigen beleidsadviseurs zijn geschreven. Dat leidt tot meer interactie met belangstellenden. Ook is een twitteraccount in het leven geroepen: @PF_pensioen, voor wie wil volgen wat de Pensioenfederatie op haar nieuwsaccount plaatst. Het gebruik van dit account zal in 2019 verder worden geïntensiveerd.

Online Magazine

Eind 2017 is de Pensioenfederatie gestart met een nieuw online Magazine voor stakeholders. Per ultimo 2018 zijn 6 reguliere edities en 2 speciale edities van het magazine uitgebracht. De speciale edities gaven een impressie van de twee congressen die in 2018 zijn georganiseerd, inclusief linkjes naar alle presentaties. In de reguliere edities kwamen experts aan het woord over actuele thema's die de pensioensector raken, zoals de veranderende arbeidsmarkt (o.a. platformeconomie), hoe transities zich voltrekken en wat het werken met scenario's inhoudt. Ook onderwerpen als pensioencommunicatie, de veranderende wetgeving rond pensioenverdeling bij scheiding en het belang van diversiteit in besturen werden belicht. Het magazine kan ook een rol spelen bij de lobby. Zo werden naar aanleiding van een artikel Kamervragen gesteld over zelfstandige beroepsbeoefenaars die tijdens hun zwangerschapsverlof geen pensioen opbouwen vanwege fiscale regels. Ruim 1.300 ontvangers hebben aangegeven het magazine steeds te willen ontvangen.

Jongerencampagne De Tijd van je Leven

Jongeren zijn voor pensioenfondsen een moeilijk bereikbare doelgroep. Daarom heeft de Pensioenfederatie de website 'detijdvanjeleven.nl' ontwikkeld speciaal voor jongeren in de leeftijd van 25 tot 35 jaar. In 2018 is sterk ingezet op het bereiken van de doelgroep. En met succes: 81 procent van het totaal aantal bezoekers (381.508 waarvan 121.374 herhaalbezoekers) was in de leeftijd van 25 tot 35 jaar. Het bezoek op de website bleek kwalitatief goed: de bezoekers bleven gemiddeld ruim 3 minuten op de site. Met De Tijd van je Leven wil de Pensioenfederatie namens de leden werken aan het vertrouwen in pensioenfondsen. Met als doel de boodschappen over pensioen duidelijker naar voren te laten komen, zijn in 2018 vijf maanden lang tests met content uitgevoerd. De data zijn geanalyseerd en verwerkt op een factsheet voor de aangesloten fondsen.

In navolging van de succesvolle test uit 2017 Welk pensioentype ben jij?, is in het najaar van 2018 de campagne Refresh pensioen gestart. Daarin werden jongeren uitgedaagd om een nieuw woord voor pensioen te bedenken. Achterliggend doel was om de doelgroep te laten nadenken over wat pensioen eigenlijk is. De campagne heeft veel creativiteit losgemaakt. In totaal zijn meer dan 260 woorden ingezonden, waarop bijna 5.000 mensen hebben gestemd. De woorden met de meeste stemmen werden beoordeeld door een jury die het woord 'levensbedrag' uiteindelijk verkoos als beste woord. Het gekozen woord is geactiveerd in een Chrome extensie die na downloaden overal het woord 'pensioen' vervangt door 'levensbedrag'. In december 2018 is de Taboe test op de website van De Tijd van je Leven geplaatst. Daarbij ontdekt de deelnemer na het beantwoorden van een aantal vragen hoe er op zijn of haar werk over geldzaken wordt gesproken. Na voltooiing van de test kregen de deelnemers het Taboe aangeboden, met daarin concrete suggesties om geldzaken (inclusief de arbeidsvoorwaarde pensioen) op het werk bespreekbaar te maken. In drie weken tijd hebben ruim 8.400 mensen de Taboe test ingevuld.

In 2019 wordt De Tijd van je Leven met een nieuw bureau verder doorontwikkeld. Hierbij wordt ook gekeken naar de raakvlakken met werkzaamheden die voortkomen uit het reputatieplan.

Lesprogramma Isla Mañana

Sinds september 2017 zet de Pensioenfederatie zich in voor financiële educatie op het mbo. Mbo-studenten worden tijdens hun opleiding voorbereid op de arbeidsmarkt. Informatie over de arbeidsvoorwaarde pensioen is daarom voor hen relevant. Het lesprogramma 'Isla Mañana, aan de slag met je oude dag' is een interactieve les waarin studenten op een speelse, laagdrempelige en interactieve manier basiskennis opdoen over pensioen. Daarmee wil Isla Mañana een bijdrage leveren aan het vergroten van hun financiële zelfredzaamheid. Bij het inplannen van de gastlessen wordt ernaar gestreefd een match te maken door steeds een gastdocent te zoeken die werkt bij de pensioenuitvoerder waarbij de studenten van de betreffende studierichting later wellicht pensioen gaan opbouwen. Zo wordt het begrip pensioen en het instituut pensioenfonds voor nieuwe jonge deelnemers tastbaarder. In 2018 zijn de lessen uitgebreid met een digitale

kennisquiz om de interactie te versterken en te toetsen wat studenten uit de les hebben opgepikt. In 2018 zijn er in totaal 122 gastlessen gegeven. In 2019 gaat de Pensioenfederatie samen met Wijzer in geldzaken aan de slag om financiële educatie over pensioen structureel op het mbo te verankeren.

2

Beleidsonderwerpen

Wet waardeoverdracht klein pensioen

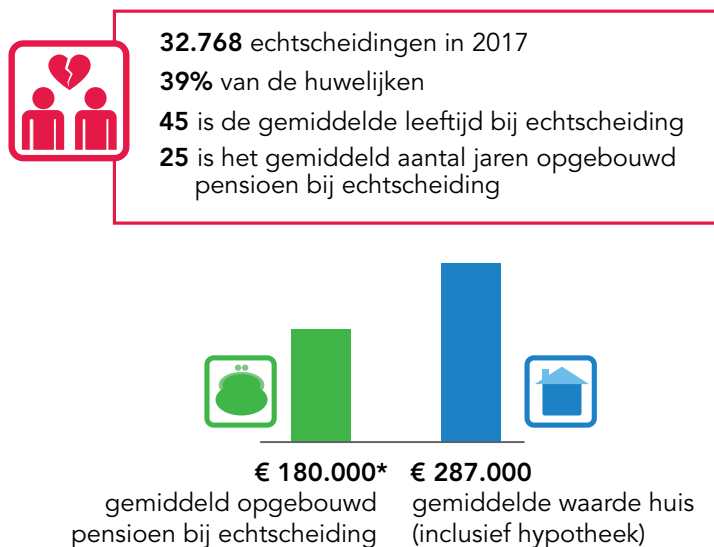
Per 1 maart 2018 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen van kracht geworden. De Pensioenfederatie is nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van deze wet, waarin het recht van een pensioenuitvoerder op tussentijdse afkoop van kleine pensioenen wordt vervangen door een recht op automatische waardeoverdracht. Een klein pensioen (in 2018: een aanspraak van minder dan € 474,11 bruto per jaar) wordt dan niet langer afgekocht, maar gaat over naar de huidige pensioenuitvoerder. Zo worden kleine pensioenen samengevoegd tot één groter pensioen en behouden werknemers met (meerdere) kleine pensioenen hun aanspraak voor een goede oudedagsvoorziening. Verder regelt de wet dat hele kleine pensioenen (een aanspraak van maximaal € 2 bruto per jaar) van rechtswege vervallen. Dat brengt een substantiële besparing op uitvoeringskosten met zich mee en die kostenbesparing komt ten goede aan alle deelnemers.

In 2017 is een gezamenlijke Koepelwerkgroep waardeoverdracht klein pensioen ingesteld met daarin vertegenwoordigers van pensioenfondsen, pensioenuitvoeringsorganisaties en verzekeraars. Ook het ministerie van SZW was betrokken. De Koepelwerkgroep kreeg twee opdrachten: een structureel proces in te richten voor waardeoverdracht van nieuwe kleine pensioenen en een projectmatige aanpak uit te werken voor een efficiënte en beheerste overdracht van reeds bestaande kleine pensioenen. Het eerste onderdeel van de opdracht heeft inmiddels geresulteerd in het servicedocument Wet waardeoverdracht klein pensioen. Doel van dit servicedocument is om alle pensioenuitvoerders inzicht te geven in de manier waarop uitvoering kan worden gegeven aan de automatische waardeoverdracht van de kleine pensioenen en aan het laten vervallen van de hele kleine pensioenen. Begin 2019 is de koepelwerkgroep aan de slag gegaan met het tweede onderwerp, in nauw overleg met SZW, DNB, AFM en Pensioenregister.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

Naar aanleiding van een motie van kamerlid Van Weyenberg (D66) in juni 2016 hebben de ministeries van SZW en van V&J in 2016 en 2017 de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding (WVPS) geëvalueerd. De resultaten zijn in maart 2018 gedeeld met de Tweede Kamer. Daarbij is ook een aantal beleidsvoornemens aangekondigd om de regels rondom de verdeling van pensioen bij scheiding te wijzigen. De betrokken ministers Koolmees en Dekker zegden toe dat de nadere uitwerking van deze beleidsvoornemens in nauw overleg met de pensioensector zou plaatsvinden. In de loop van 2018 heeft dan ook veelvuldig overleg plaatsgevonden tussen de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Justitie en Veiligheid (J&V), het Verbond van Verzekeraars en de Pensioenfederatie. De inzet van de Pensioenfederatie is,

er scherp op te letten dat de voorstellen tot wijziging van de WVPS voldoende rekening houden met de belangen van zowel de deelnemers als hun ex-partners, alsook van de pensioenuitvoerders. Nieuwe regels over de verdeling van pensioen moeten uitvoerbaar en uitlegbaar zijn en niet tot een disproportionele stijging van uitvoeringskosten leiden. Op 10 december 2018 is het concept wetsvoorstel ter consultatie op internet gepubliceerd. In januari 2019 heeft de Pensioenfederatie in haar reactie voorstellen gedaan voor verdere modernisering en vereenvoudiging en een pleidooi gehouden voor het verplichtstellen van een pensioenplan bij scheiding. Zo'n plan kan veel problemen voor deelnemers en hun partners voorkomen. Het gaat hierbij vaak om heel veel geld, zoals onderstaande visueel laat zien:

*gebaseerd op een gemiddeld salaris van € 41.000, een opbouwperiode van 24 jaar en een partnerpensioen van 70%.

© Pensioenfederatie

Uniform partnerbegrip

Niet iedere pensioenregeling hanteert dezelfde partnerdefinitie. Dit kan ertoe leiden dat een ongehuwd samenwonende in de ene pensioenregeling wel als partner wordt aangemerkt en in de andere niet, terwijl beide regelingen een partnerpensioen voor samenwonenden kennen. Dit leidt tot onduidelijkheid bij deelnemers en (daardoor) tot ongewenste situaties. Ook vanuit de Tweede Kamer is hier aandacht voor gevraagd en de politieke druk om hieraan iets te doen neemt toe. De Pensioenfederatie is het met de Kamer eens dat deelnemers en hun partners hierover meer duidelijkheid moeten krijgen en heeft daarom in 2018 samen met het Verbond van Verzekeraars en de Stichting van de Arbeid verkend hoe de definitie van het partnerbegrip in pensioenregelingen meer kan worden geüniformeerd. Die verkenning heeft begin januari 2019 geleid tot een gezamenlijke oproep aan minister Koolmees van SZW om een wettelijk minimum uniform partnerbegrip te introduceren. Belangrijkste doel van deze uniformering is te bewerkstelligen dat als samenwonende partners in aanmerking komen voor een partnerpensioen, de minimumvoorwaarden die

aan de samenleving worden gesteld bij alle pensioenuitvoerders gelijk zijn. Samenwonende partners weten dan aan welke minimumvoorwaarden ze moeten voldoen om in ieder geval in aanmerking te komen voor het partnerpensioen. Het staat pensioenfondsen vrij om soepeler voorwaarden te stellen dan de minimumvoorwaarden.

Belangrijk voordeel van wettelijke verankering is dat er gezamenlijke campagnes opgezet kunnen worden om samenwonenden ervan bewust te maken dat er voorwaarden gelden om in aanmerking te komen voor een partnerpensioen, welke voorwaarden dat zijn en wat zij zelf moeten doen om aan deze voorwaarden te voldoen. Die campagne kan door de overheid gevoerd worden, maar ook de pensioensector kan hierbij een rol spelen. Uniforme productvoorwaarden en heldere communicatie vanuit de pensioensector kan een positieve bijdrage leveren aan het vertrouwen van deelnemers in aanvullende pensioenregelingen.

Gegevensuitwisseling

In 2018 is veel en succesvol werk verzet op een aantal terreinen waarbij een soepele uitwisseling van gegevens met andere partijen cruciaal is.

XBRL

Met ingang van 2019 moeten pensioenfondsen hun rapportages in een zogenaamd XBRL format aanleveren aan toezichthouder DNB. XBRL, eXtensible Business Reporting Language, is een open standaard voor het uitwisselen van financiële gegevens via het internet. Doordat de bestanden direct leesbaar zijn voor softwareapplicaties, levert dit een zeer grote kostenbesparing op bij het verzamelen en verwerken van bedrijfsinformatie. Dit stimuleert het aanbod van zulke informatie, wat de interne en externe transparantie ten goede komt.

Pensioenfondsen moeten, om via XBRL gegevens te kunnen aanleveren, wel beschikken over de juiste software. Een van de uitvoerders van pensioenregelingen is een inkoopproces gestart om een onderbouwde keuze te kunnen maken uit de verschillende aanbieders van deze software. Daarbij is nadrukkelijk ook gekeken naar schaalvoordelen. De uitvoerder is gestart met een longlist van XBRL-aanbieders op basis van een programma van eisen waaraan die aanbieders minimaal moesten voldoen. De longlist is op basis van offertes teruggebracht tot een shortlist en de aanbieders die resteerden hebben op locatie de werking van hun software gedemonstreerd. De uitvoerder heeft op basis van dit professionele inkoopproces voor een partij gekozen die als beste naar voren kwam in de prijs/kwaliteit verhouding. Vanaf oktober 2018 heeft de Pensioenfederatie de aangesloten fondsen hierover uitgebreid geïnformeerd. Dit heeft ertoe geleid dat het merendeel van de pensioenfondsen dezelfde partij heeft uitgenodigd om XBRL-partner te worden. Dat brengt aanzienlijke voordelen met zich mee. Door het 'meeliften' op het professionele inkoopproces van de eerste uitvoerder is veel tijd bespaard. Maar ook kon, doordat met de aanbieder in een vroeg stadium prijsindicaties konden worden overeengekomen, sector-breed een kostenbesparing van honderdduizenden euro's voor

de XBRL-operatie worden gerealiseerd. Uiteraard vergt de implementatie de nodige aandacht, maar al met al is sprake van een mooi resultaat door goede samenwerking in de sector.

Uitwisseling met DUO

Wezen en half-wezen die een wezenpensioenuitkering (wzp) ontvangen, hebben in veel pensioenregelingen een recht op die uitkering tot de leeftijd 18 of 21 jaar. Op het moment dat de wees studeert, wordt de uitkeringsduur verlengd tot (veelal) 27 jaar. De wees dient dan wel te bewijzen dat hij of zij studeert, via een formulier dat de wees van het pensioenfonds ontvangt en dat getekend door de onderwijsinstelling geretourneerd dient te worden. Met het van kracht worden van de Algemene Verordening Gegevensverwerking (AVG) is deze uitwisseling van gegevens tussen fondsen en onderwijsinstellingen via DUO (de Dienst Uitvoering Onderwijs) onder druk komen te staan. Vanaf 2019 mag de uitwisseling weliswaar worden voortgezet, maar is daarvoor wel een steviger juridische basis vereist. In 2018 hebben de betrokken instanties: DUO, OC&W, SZW en de Pensioenfederatie de handen ineen geslagen en ervoor gezorgd dat die stevige basis er daadwerkelijk komt.

Digitale overheid

Voor pensioenfondsen zijn twee onderdelen van de digitale overheid met name van belang: DigiD en de Berichtenbox van MijnOverheid. Pensioenfondsen kunnen ervoor kiezen om van deze middelen gebruik te maken. De Pensioenfederatie vindt het niet onredelijk dat een pensioenfonds moet betalen voor een dienst die de overheid aanbiedt, maar zet zich wel in om de kosten van deze middelen en de administratieve lasten rondom de facturering zo beperkt mogelijk te houden. Vanaf 2018 worden de kosten van DigiD en de Berichtenbox doorbelast aan de gebruiker. Dat betekent dat elke keer dat een deelnemer met DigiD inlogt op de mijnomgeving van een fonds, het fonds daarvoor een rekening krijgt. Ook het versturen van een bericht via de Berichtenbox brengt vanaf 2018 kosten voor het fonds met zich mee. Omdat Logius, de dienst digitale overheid die is belast met het factureren van pensioenfondsen, eind 2017/begin 2018 kampte met opstartproblemen, zijn op initiatief van de Pensioenfederatie de kosten voor het gebruik van DigiD en de Berichtenbox voor het jaar 2018 eenmalig voor de hele pensioensector afgekocht. Deze kosten, ter hoogte van circa 1,9 miljoen euro, zijn doorbelast aan de pensioenfondsen die gebruik maken van deze middelen. Hiermee is niet alleen efficiencywinst maar ook een financiële besparing op uitvoeringskosten voor de sector gerealiseerd.

Toezicht- en uitvoeringskosten

In 2017 heeft de Pensioenfederatie via een enquête bij de achterban geïnventariseerd met welke indirecte toezichtkosten de fondsbesturen worden geconfronteerd. Uit de reacties op deze enquête bleek veel ontevredenheid over de hoeveelheid onderzoeken binnen een relatief korte periode, de concentratie van onderzoeken in/rond een vakantieperiode en de soms krappe responstermijnen. Daarnaast was de vraagstelling soms te weinig toegespitst op de

pensioensector, was de reden voor het onderzoek niet altijd helder en koppelde de toezichthouder volgens een aantal respondenten soms niet voldoende terug. De Pensioenfederatie heeft de uitkomsten van de enquête gedeeld met DNB en een en ander heeft ertoe bijgedragen dat de toezichthouder in 2018 een werkgroep indirecte toezichtkosten heeft ingesteld. De Pensioenfederatie heeft onder meer de volgende adviezen in deze werkgroep ingebracht:

- DNB zou een bindende jaarkalender moeten opstellen met de onderzoeken per kwartaal, zodat fondsen de benodigde capaciteit daarop kunnen inrichten;
- Het aantal onderzoeken zou moeten worden teruggebracht en data-uitvragen zouden moeten worden beperkt tot informatie die nog niet bekend is bij DNB;
- Onderzoeken kunnen beter door het jaar heen worden gespreid, ook rekening houdend met vakantieperiodes;
- DNB zou per onderzoek duidelijker moeten aangeven wat de aanleiding en het doel is van het onderzoek, en na afronding daarvan ieder fonds een fonds-specifieke terugkoppeling moeten geven.

In vervolg hierop heeft DNB aanvullend onderzoek gedaan bij tientallen pensioenfondsen. Hieruit kwam naar voren dat de indirecte toezichtkosten bij kleinere en middelgrote pensioenfondsen tot 75 procent van de totale toezichtkosten uitmaken. Voor grote pensioenfondsen is dat 40 procent. Op grond van de uitkomsten heeft DNB in het rapport Proportioneel en effectief toezicht van mei 2018 onder meer voorgesteld om thematische en on-site onderzoeken gelijkmatiger over het jaar te spreiden en instellingen hiervan eerder op de hoogte te stellen. Ook gaat de toezichthouder meer tijd en aandacht besteden aan het delen van best practices en aan terugkoppeling. Verder zal DNB zich bij informatie-uitvragen zoveel mogelijk beperken tot nieuwe gegevens ter aanvulling op reeds beschikbare informatie, en duidelijk aangeven waarvoor de nieuwe gegevens zullen worden gebruikt. De Pensioenfederatie is blij met deze insteek van DNB om de indirecte toezichtkosten terug te dringen. Minder positief heeft de Pensioenfederatie zich eind 2018 uitgesproken over de directe toezichtkosten voor 2019 en 2020, die als gevolg van de Brexit en extra huisvestingskosten van DNB substantieel hoger uitvallen. De Pensioenfederatie bepleit om voor dit soort kostenstijgingen - buiten de kostenkaders en de flexibele schil - een overheidsbijdrage te (her-)introduceren.

Ombudsman Pensioenen

In 2018 heeft de Pensioenfederatie zich samen met het Verbond van Verzekeraars ingezet om de positie van het instituut van de Ombudsman Pensioenen te versterken. Dat is in het belang van de deelnemer en daarmee ook van de pensioensector. Een en ander is niet te los te zien van de steeds grotere rol van partijen als Max Ombudsman, en de mediadruk die zij kunnen uitoefenen op pensioenfondsen en -verzekeraars.

Op basis van talrijke gesprekken met pensioenfondsen, pensioenuitvoerders, AFM en het financiële klachteninstituut Kifid zijn voorstellen ontwikkeld

die moeten leiden tot een meer publieke rol van de nieuwe Ombudsman Pensioenen. Belangrijke elementen daarbij zijn:

- De Ombudsman Pensioenen is bereikbaar via alle moderne communicatiemiddelen, inclusief e-mail en sociale media;
- De Ombudsman krijgt een meer publieke rol. Dat brengt met zich mee dat de Ombudsman zich in consumentenprogramma's naar aanleiding van issues in de pensioensector bijvoorbeeld moet kunnen uitspreken over een betere bejegening van de deelnemer door de sector;
- Adviezen van de Ombudsman worden door individuele fondsen opgevolgd, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om dat niet te doen. Als dat laatste het geval is, dan kan de Ombudsman er op grond van een aan hem toegekende discretionaire bevoegdheid voor kiezen om, met geheimhouding van de identiteit van de klager, de zaak in de openbaarheid te brengen;
- De Ombudsman krijgt een zelfstandige onderzoeksbevoegdheid naar aanleiding van (een patroon van) klachten die hij ontvangt. Hij kan nadere onderzoeksvragen bij meerdere fondsen en hun pensioenuitvoerders uitzetten naar aanleiding van een concreet geval bij één of enkele fondsen. Door de onderzoeksresultaten publiek te maken kan de pensioensector zijn voordeel doen met deze resultaten. Best practices in de pensioenuitvoering kunnen op deze manier sector-breed worden gedeeld.

De nieuwe Ombudsman, mr. Henriëtte de Lange, is inmiddels gestart op basis van het nieuwe Reglement van de Ombudsman. Opgemerkt zij dat de Ombudsman Pensioenen het sluitstuk is van de klachtenprocedure. Het begint met een adequate en toegankelijke klachtenprocedure bij ieder pensioenfonds zelf. Verschillende pensioenfondsen hebben in de afgelopen periode hun klachtenregeling geactualiseerd.

IMVB-convenant Pensioenfondsen

In 2018 hebben pensioenfondsen en de Pensioenfederatie samen met maatschappelijke organisaties, vakbonden en de overheid hard gewerkt aan het convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen voor Pensioenfondsen. Op 20 december 2018 vond de feestelijke ondertekening plaats. Een pensioenfonds dat belegt in een onderneming loopt het risico om ongewild te maken te krijgen met negatieve effecten van die onderneming (of de keten daarachter) op de samenleving of het milieu. Door deelname aan het IMVB-convenant kiezen pensioenfondsen voor een aanpak waarbij de OESO-richtlijnen en de VN-richtlijnen (UNGP's) als basis worden genomen om dergelijke risico's in kaart te brengen, te prioriteren en te adresseren. Het IMVB-convenant bevat afspraken over de inbedding van de OESO-richtlijnen en UNGP's in het beleid van pensioenfondsen, de uitbesteding aan externe dienstverleners en de monitoring en rapportage door pensioenfondsen daarover. Daarnaast gaan de partijen binnen het IMVB-convenant werken aan zes specifieke projecten. Overall gaat het om het vergroten van de invloed van pensioenfondsen in de dialoog met beursgenoteerde ondernemingen waarin

zij beleggen en waar risico's op de samenleving of het milieu geconstateerd zijn. Hierbij kunnen pensioenfondsen gebruik maken van de kennis en het netwerk van de andere deelnemende partijen aan het IMVB-convenant en hun (lokale) partners.

Het convenant stoelt op een breed maatschappelijk en politiek draagvlak. Naast de Pensioenfederatie en ruim 70 pensioenfondsen (samen goed voor bijna 90 procent van het beheerde vermogen) ondertekenden de maatschappelijke organisaties Oxfam Novib, PAX, Amnesty International Nederland, Save the Children Nederland, World Animal Protection en Natuur & Milieu, de vakbonden FNV, CNV en VCP, minister van Financiën Hoekstra, minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Kaag en minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Koolmees. In 2019 is gestart met de implementatie van het convenant.

Nieuw pensioencontract

Vrijwel heel 2018 onderhandelden de sociale partners om er bij dit cruciale dossier samen uit te komen; in eerste helft van het jaar binnen SER-verband en later ook met het kabinet erbij. Het kabinet had al in 2017 in het regeerakkoord piktelpalen geslagen om te komen tot een vernieuwing van het pensioenstelsel. Een vernieuwing die de kwetsbaarheden in het huidige pensioenstelsel moest adresseren met handhaving van de sterke elementen (verplichtstelling, collectieve uitvoering, risicodeling en fiscale ondersteuning). Voortbouwend op de werkzaamheden en rapporten van de SER wilde het kabinet in 2018 in overleg met sociale partners het pensioenstelsel hervormen tot een systeem met meer persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling, waarbij de doorsneesystematiek zou moeten worden afgeschaft. De Pensioenfederatie heeft in 2018 veel capaciteit en energie gestoken in het in kaart brengen van de moge-

lijkheden die er zijn in een wereld waarin de doorsneesystematiek is afgeschaft en het fiscale kader is gekanteld. Ook zijn uitvoerige verkenningen gedaan naar de mogelijkheden van een uitkeringsovereenkomst zonder doorsneesystematiek en is een grondige analyse uitgevoerd naar de transitie-effecten van een overgang daar naartoe. Dit alles met als doel, te bezien of en hoe nadelige effecten van afschaffing van de doorsnee-opbouw kunnen worden gecompenseerd, zicht te krijgen op de omvang van de compensatielast, in beeld te brengen in hoeverre het indexatieperspectief voor gepensioneerden verbeterd zou kunnen worden en mogelijkheden te verkennen om het verbeterde indexatieperspectief van de dubbele transitie zekerder te maken. Voorts zijn de ins en outs van een fiscale kanteling verkend. Over de bevindingen die uit deze verkenningen voortkwamen is meermaals gesproken met de SER en met andere bepalende partijen zoals de ministeries van SZW en Financiën en toezichthouder DNB. De leden van de Pensioenfederatie zijn via themabijeenkomsten, algemene ledenvergaderingen en webinars voortdurend op de hoogte gehouden en steeds uitgenodigd om input te leveren.

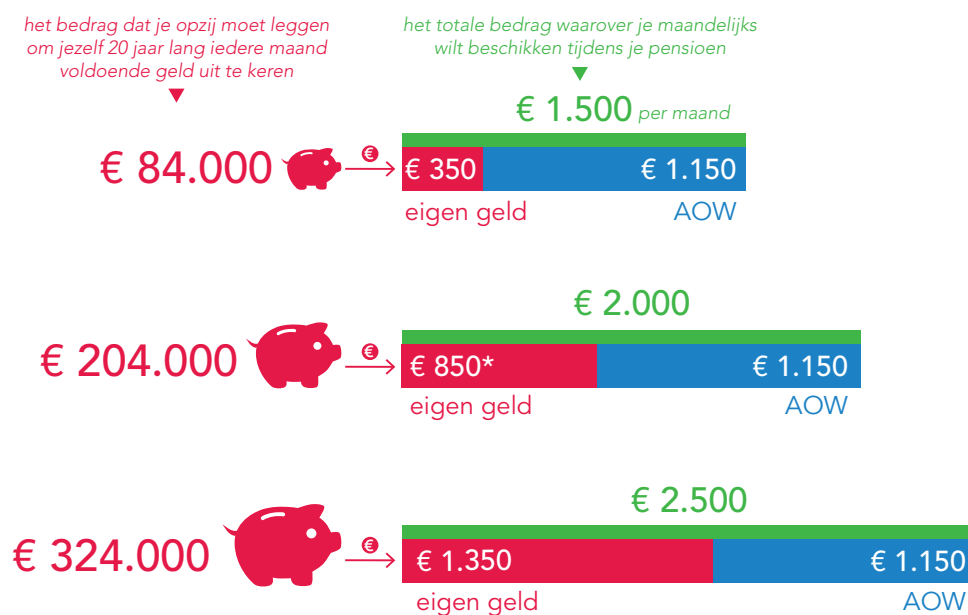
In mei 2018 lekte in de media een concept-pensioenakkoord uit waaruit bleek dat sociale partners geen meerwaarde zien in een contractvorm met een meer persoonlijke opbouw van pensioenvermogen met collectieve risicodeling. Zij bleken te opteren voor het inruilen van de bestaande pensioentoezeggingen voor een contract waarvan het ambitieniveau door sociale partners wordt vastgesteld en periodiek wordt herijkt. De pensioenuitkering hangt hierbij af van de behaalde beleggingsresultaten, en mee- en tegenvallers worden gedeeld tussen generaties. De sociale partners bepalen hiervan de spreidingsperiode. Pensioenen kunnen bij dit contract sneller dan nu worden geïndexeerd. De doorsneepremie wordt in principe afgeschaft, maar wel onder beperkende voorwaarden. De Pensioenfederatie heeft in reactie op het uitgelekte concept-akkoord kabinet en sociale partners opgeroepen om snel overeenstemming te bereiken over een gezamenlijk toekomstperspectief en daarmee een einde te maken aan de bestaande onzekerheid over de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel. In de verdere loop van 2018 hebben sociale partners en kabinet door-onderhandeld over een pensioenakkoord. Dat heeft uiteindelijk helaas niet tot resultaat geleid: de onderhandelingen mislukten alsnog in november 2018. Minister Koolmees kondigde in december tijdens het debat hierover in de Tweede Kamer een Kamerbrief aan, waarin het kabinet het vervolgproces zou schetsen. Deze brief is op 1 februari 2019 naar de Kamer gestuurd.

Ook bij het verdere proces richting hervorming van het pensioenstelsel blijven voor de Pensioenfederatie de essentiële uitgangspunten ongewijzigd: vrije keuze voor pensioenfondsen om al dan niet over te gaan naar een nieuw contract, behoud van collectieve risicodeling, voldoende ruimte voor pensioenfondsen om niet allemaal op hetzelfde moment over te stappen naar een alternatief contract, en behoud van de huidige fiscale ruimte. Ook moet er vooraf helderheid zijn over de daarmee samenhangende juridische aspecten en over een rechtvaardige transitie voor alle generaties bij de overgang naar een

alternatief contract. Cruciaal zijn eveneens het realiseren van een zorgvuldige uitvoering, voldoende tijd voor gefaseerde transitie en een goede en voortdurende communicatie richting deelnemers om hen vanaf het begin te betrekken bij het transitieproces.

Pensioen voor alle werkenden

Op de arbeidsmarkt is sprake van groepen werkenden ("witte vlek werknemers", zzp'ers, flexwerkers) die weinig of geen pensioen opbouwen via hun werkgever in de tweede pijler, omdat zij geen of beperkte toegang hebben tot een pensioenregeling bij een pensioenfonds. Omdat de meesten van hen ook niet vrijwillig pensioen opbouwen in de derde pijler, hebben zij bij pensionering geen of weinig aanvullend pensioen. De Pensioenfederatie vindt het wenselijk dat alle werkenden in Nederland, ongeacht de contractvorm, een adequate pensioenopbouw kunnen realiseren zodat zij na pensionering hun levensstandaard kunnen voortzetten. Waar veel mensen zich niet bewust van zijn: helemaal zelfstandig voldoende geld opzij leggen voor die adequate pensioenopbouw is bepaald geen sinecure maar een kostbare aangelegenheid. Onderstaande visueel maakt dat duidelijk.

*gemiddelde maandelijkse levenslange uitkering bij een pensioenfonds

© Pensioenfederatie

De Pensioenfederatie kijkt naar bestaande en nieuwe pensioenoplossingen voor de verschillende groepen werkenden. Voor zzp'ers is in 2018 gestart met een verkenning of automatische deelname in een tweede pijler pensioenregeling, met de mogelijkheid tot opt-out, een goede manier kan zijn om pensioensparen te bevorderen. Mede in dat verband is in september een ronde tafel-bijeenkomst georganiseerd met deelnemers uit de sector en wetenschappers vanuit verschillende disciplines. Ook is hierover een discussiepaper opgesteld dat onder meer aan de Tweede Kamer is aangeboden.

In 2018 is de Pensioenfederatie ook betrokken geweest bij het wetsvoorstel Arbeidsmarkt in Balans, zowel voor wat betreft de pensioenvoorstellen voor payrollwerknemers als ten aanzien van het op termijn mogelijk vervallen van de sectorindeling (met gevolgen voor de handhaving en uitvoering van de verplichtstelling). In het voorjaar heeft de Pensioenfederatie in samenspraak met de achterban gereageerd op de internetconsultatie van het wetsvoorstel. In het najaar is, in het kader van de schriftelijke inbreng voor behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer, een position paper uitgebracht.

Marktordening

In 2018 zijn betekenisvolle stappen gezet in het project Marktordening. In dit project wordt onderzocht welke korte en lange termijnontwikkelingen van invloed zijn op de pensioensector en hoe pensioenfondsen zich hierop zo goed mogelijk kunnen voorbereiden. Onder begeleiding van externe consultants heeft het bestuur van de Pensioenfederatie, samen met leden van de werkgroep Marktordening en betrokkenen vanuit het bureau, in een aantal workshops 4 scenario's uitgewerkt. Als kernvraag is daarbij geformuleerd: wat zijn in 2028 de behoeften van werkenden omtrent een goede oudedagsvoorziening en hoe kunnen pensioenaanbieders daarin optimaal voorzien? Ter voorbereiding hierop zijn de belangrijkste ontwikkelingen en trends en de daaraan verbonden onzekerheden in kaart gebracht. Als belangrijkste ontwikkelingen worden onderscheiden:

- Toenemende complexiteit en diversiteit van arbeidsmarkt en arbeidsrelaties;
- Invloed van technologische ontwikkelingen op businessmodellen en klantbediening;
- Individualisering;
- Klimaatverandering;
- Professionalisering pensioenuitvoering;
- Verandering economische structuur;
- Vertrouwen in pensioenfondsen.

De belangrijkste onzekerheden met de grootste impact op de kernvraag zijn de technologische ontwikkelingen in relatie tot de arbeidsmarkt en de maatschappelijke ontwikkeling naar minder of gelijkblijvende solidariteit. Een en ander heeft geleid tot 4 scenario's die in de loop van 2019 verder worden uitgewerkt.

De scenario's zullen worden gebruikt als basis voor strategische opties en de strategische visie van de Pensioenfederatie. De resultaten van het project Marktordening worden uiteraard gedeeld met de leden.

Consolidatie Bpf'en

In 2018 is het aantal pensioenfondsen verder teruggelopen. De behoefte aan schaalvergroting geldt niet alleen voor ondernemingspensioenfondsen maar ook voor (met name kleinere en middelgrote) bedrijfstakpensioenfondsen. Het wetsvoorstel Wet fuserende bedrijfstakpensioenfondsen was oorspronkelijk bedoeld om aan deze behoefte tegemoet te komen. In 2018 heeft de Pensioenfederatie niettemin ingezet op intrekking van dit wetsvoorstel, vanwege alle aanvullende eisen die erin waren opgenomen. Deze eisen betroffen het beperkte aantal bedrijfstakpensioenfondsen als fusiepartners, een maximum aan het belegd vermogen van een der fusiepartners en de instemmingsbevoegdheid van DNB bij een fusie (of splitsing) van ieder type pensioenfonds. Eerder had ook de Raad van State de vraag opgeworpen of vanwege deze aanvullende eisen nog tegemoet zou worden gekomen aan de behoefte tot schaalvergroting in de pensioensector. Medio 2018 heeft de minister van SZW de Wet fuserende bedrijfstakpensioenfondsen uiteindelijk ingetrokken, omdat voor het wetsvoorstel in deze vorm ook in de Tweede Kamer onvoldoende draagvlak bleek te bestaan.

De minister van SZW heeft schriftelijk aan de Tweede Kamer aangegeven dat hij zich zal beraden op alternatieven om tegemoet te komen aan de behoefte tot schaalvergroting bij een aantal verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen. De Pensioenfederatie blijft aandringen op een werkbaar wetsvoorstel en verkent in dat kader meerdere technische varianten die met partijen in de achterban zullen worden besproken.

Investeren in Nederland

Eind 2017 is een multidisciplinaire werkgroep ingesteld om een onderbouwde visie te ontwikkelen over de rol van pensioenfondsen bij investeren in Nederland. Al na de eerste bijeenkomst van de werkgroep bleek er een gedeelde basisopvatting te zijn: pensioenfondsen hebben allereerst de fiduciaire plicht om te zorgen voor een goed pensioen voor de deelnemers. Voor beleggingen in Nederland gelden dezelfde risico-rendementseisen als voor andere beleggingen. Bovendien moeten beleggingsrisico's gespreid worden. Als het gaat om het beperken van beleggingsrisico's, dan is de belangrijkste les dat niet alle eieren in één mandje moeten worden gelegd. Dus niet teveel geld in één sector steken, of in één beleggingscategorie, of in één land. De bestaande verdeling van beleggingen is verstandig in de huidige geopolitieke verhoudingen. Pensioenfondsen staan in deze opvatting zeker niet alleen. Nog in november 2018 waarschuwde toezichthouder DNB de sector publiekelijk om voorzichtig te zijn met meer beleggen in Nederland. Pensioenfondsen beleggen, volgens een onderzoek van de Nederlandse Investeringsinstelling (NLII) uit 2017, circa 12 procent van hun vermogen in eigen land. Dat is veel

in relatie tot de omvang van de Nederlandse economie, en meer dan volgens geografische risicospreiding gebruikelijk zou zijn.

De enkele jaren eerder door pensioenfondsen en verzekeraars opgerichte NLII is in de loop van 2018 opgeheven. NLII heeft in ruim drie jaar tijd meer dan tweehonderd publieke en private financieringsvraagstukken geïnventariseerd en nader onderzocht. Hierdoor is inzicht verkregen in de financieringsvraagstukken die ten tijde van de oprichting van de NLII van wezenlijk belang voor de Nederlandse economie werden geacht. Na oprichting van drie beleggingsfondsen, waarbij 1,2 miljard euro in MKB-financiering en zorgvastgoed is toegezegd, bleek echter dat veel financieringsvraagstukken direct hun weg naar de markt weten te vinden. Verder is duidelijk geworden dat veel financieringsvraagstukken niet geschikt gemaakt kunnen worden om te dienen als investeringsmogelijkheid voor institutionele beleggers. Omdat NLII geen aanvullende financieringsvraagstukken verwachtte waarin zij een rol zou kunnen spelen, is besloten de activiteiten te beëindigen.

Met de opheffing van NLII is de vraag naar nieuwe, innovatieve financieringsvormen voor Nederland niet verdwenen. In het kader van de besprekingen over het Klimaatakkoord is, naast de vijf sectortafels en een Taakgroep Arbeidsmarkt en Scholing, een Taakgroep Financiering ingesteld. De taken van deze taakgroep zijn: (on)gevraagd de sectortafels te adviseren met als doel projecten financierbaar te maken, concrete plannen te maken om de energietransitie te faciliteren, en aanspreekpunt te zijn voor financieel-technische vragen vanuit de sectortafels. In de Taakgroep Financiering zijn pensioenfondsen, verzekeraars, banken en vermogensbeheerders vertegenwoordigd. De Pensioenfederatie en de koepels van de andere partijen zijn hierbij nauw betrokken. (Oud-)vertegenwoordigers van de NLII en van de nieuwe investeringsinstelling Invest-NL nemen eveneens deel.

Fintech

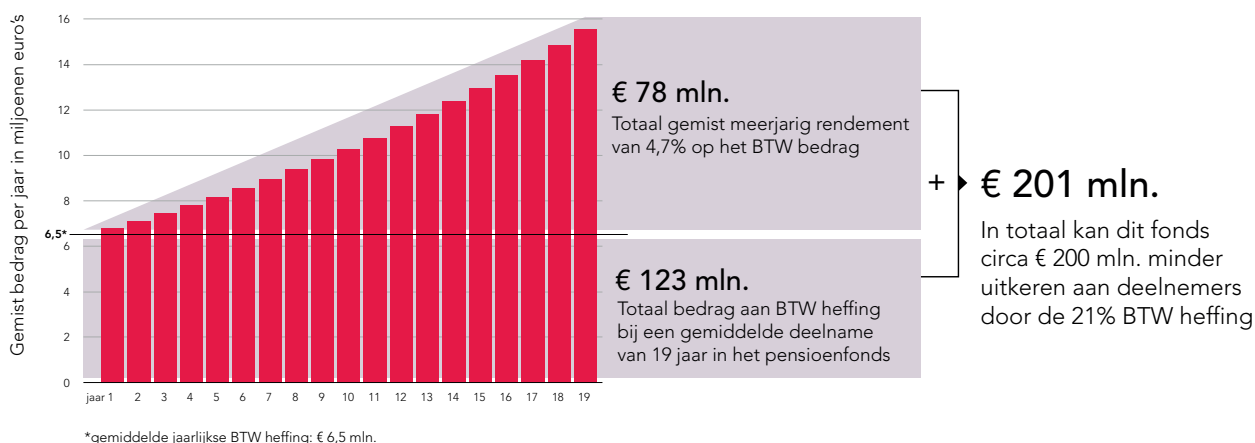
In 2018 hebben de Pensioenfederatie en de aangesloten fondsen verkend welke onderwerpen en thema's op het gebied van fintech kunnen worden onderscheiden. Dat is gedaan in commissiebijeenkomsten aan de hand van een overzicht met analyses van het bureau. In de kennissessies tijdens het congres van de Pensioenfederatie in oktober 2018 kwam fintech prominent aan de orde. Zo werd kennis gedeeld over onder meer de digitale transformatie, customer journeys, de rol van technologie bij het contact tussen pensioenfondsen en deelnemers en over de rol van bestuurders in een tijdperk van toenemende robotisering. In november heeft het bestuur de doelen vastgesteld voor het beleidsthema innovatie: bewustworden, faciliteren, samenwerken en inspireren, en dat bij zowel communicatie, vermogensbeheer als pensioenbeheer (administratie).

Het is belangrijk dat pensioenfondsen een bewuste keuze maken om wel of niet zelf met innovatie bezig te zijn. De Pensioenfederatie neemt geen standpunt in

over de keuzes die individuele pensioenfondsen hierin maken, omdat niet elk fonds dezelfde ambitie, capaciteit of hetzelfde toekomstperspectief heeft. Wel ziet de Pensioenfederatie een coördinerende rol voor zichzelf als het gaat om het verbinden van gezamenlijke belangen van leden, het stimuleren van samenwerking binnen de sector en het adresseren en wegnemen van belemmeringen in wet- en regelgeving. De mogelijkheden die technologie biedt, geven richting en duiding wanneer ze worden gecombineerd met trends in de samenleving. Daarom zet de Pensioenfederatie in op het duiden van trends voor de pensioensector en het bespreekbaar maken van ethische vraagstukken.

Fiscaliteit/btw

In de meeste lidstaten van de EU zijn pensioenfondsen vrijgesteld van btw-heffing. In afwijking daarvan heeft de Nederlandse overheid ervoor gekozen om, vanuit budgettaire overwegingen, pensioenfondsen wél btw te laten afdragen over aan hen geleverde beheerdiensten. Dat betekent hogere kosten voor pensioenfondsen en gaat jaar na jaar ten koste van het voor hun deelnemers beschikbare pensioenvermogen. De visual hieronder toont dat duidelijk aan.

Deze grafiek is gebaseerd op cijfers uit het jaarverslag uit 2017 van één van de grotere pensioenfondsen in Nederland.

© Pensioenfederatie

De btw-heffing in Nederland leidt bovendien tot een ongelijk speelveld voor pensioenfondsen in Europa. De Pensioenfederatie vindt dit verschil in fiscale behandeling onterecht. Het dispuut hierover met het ministerie van Financiën loopt al sinds 2014, en de gesprekken hebben ook in 2018 niet tot een oplossing geleid. De staatssecretaris van Financiën is van mening dat btw-heffing aan de orde is omdat deelnemers van pensioenfondsen niet voldoende eigen beleggingsrisico zouden lopen om een btw-vrijstelling te rechtvaardigen. De Pensioenfederatie stelt zich op het standpunt dat deelnemers wel degelijk risico lopen, alleen al gezien de gemiste indexaties en doorgevoerde kortingen in de afgelopen jaren.

In 2017 is aan de staatssecretaris een landenoverzicht verstrekt waaruit duidelijk naar voren komt dat de Nederlandse overheid in Europees verband een geïsoleerde positie inneemt. Desondanks en ook ondanks kritische Kamervragen houdt de staatssecretaris vast aan het sinds 2014 ingenomen standpunt. Inmiddels heeft de European Association of Paritarian Institutions (AEIP) samen met de Europese pensioenkoepel PensionsEurope met het uitbrengen van een position paper het dispuut naar Europees niveau getild. Beide partijen zijn mét de Pensioenfederatie van mening dat de huidige Europese btw-richtlijn alle ruimte biedt voor een vrijstelling. Ze constateren tegelijkertijd dat de facto een ongelijke situatie tussen lidstaten en een onderscheid tussen verschillende soorten regelingen is ontstaan. Dit vraagt om aanpassing van de btw-richtlijn. De Pensioenfederatie blijft zich ook in 2019 inzetten om btw-heffing op beheersdiensten van tafel te krijgen.

Governance

In 2014 is de Wet versterking bestuur pensioenfondsen in werking getreden. Pensioenfondsen kunnen sinds de invoering van deze wet kiezen uit vijf verschillende bestuursmodellen. Al bij de behandeling van het wetsvoorstel werd een evaluatiemoment bepaald. Minister Koolmees stuurde op 8 maart 2018 het evaluatierapport naar de Tweede Kamer. Het rapport is gebaseerd op resultaten van een enquête in de pensioensector en uitkomsten van rondetafelbijeenkomsten met vertegenwoordigers vanuit de pensioenpraktijk en de wetenschap. De minister is in de begeleidende brief ingegaan op eisen rond geschiktheid van bestuurders en toezichthouders, adequate vertegenwoordiging van risicodragers en noodzaak tot verbetering van diversiteit in besturen. De algemene conclusie was dat er al veel is veranderd en dat op enkele terreinen nog meer verandering nodig is. Veranderingen die de sector zelf moet oppakken. De volgende tabel laat dit zien.

	Wens minister	Aanpak
1	Taakopvatting, benoeming en ontslag verantwoordingsorganen / taakuitoefening tussen organen	Servicedocument 'verantwoording' en de beschrijving benoeming en ontslag in Code Pensioenfondsen
2	Wegnemen barrières bij kandidaatstelling pensioengerechtigden	Vervallen handtekeningen vereisten (aanbeveling)
3	Diversiteit	Gezamenlijk plan van aanpak Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie

Code Pensioenfondsen

De Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie hebben vorig jaar de Code Pensioenfondsen 2018 vastgesteld. Deze vervangt de eerdere Code uit 2014. De Code is mede op aanbeveling van de Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen bondiger gemaakt en duidelijker gestructureerd, en op die manier toegankelijker gemaakt. Zo zijn de normen nu overzichtelijk ingedeeld in 8 thema's:

Vertrouwen waarmaken	Verantwoordelijkheid nemen	Integer handelen	Kwaliteit nastreven
Zorgvuldig benoemen	Gepast belonen	Toezicht houden en inspraak waarborgen	Transparantie bevorderen

Inhoudelijk is de Code Pensioenfondsen vorig jaar nagenoeg hetzelfde gebleven. De aangepaste Code is door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie aangeboden aan de minister van SZW en vervolgens in het Staatsblad gepubliceerd. Het ligt in de bedoeling om in 2019 tot een meer inhoudelijke aanpassing van de Code te komen.

Diversiteit

Diversiteit bij pensioenfondsen houdt in dat van het bestuur (en het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan) tenminste één man en één vrouw en één persoon ouder en één persoon jonger dan veertig jaar onderdeel uitmaken. Diversiteit betekent ook dat bestuursleden (en leden van het verantwoordingsorgaan/belanghebbendenorgaan) elkaar aanvullen in kennis en competenties en in totaliteit een redelijke afspiegeling zijn van de belanghebbenden binnen het pensioenfonds. De Pensioenfederatie heeft in 2017 haar leden opgeroepen om de inspanningen op dit gebied te intensiveren. Die oproep werd in 2018 opgevolgd met een gezamenlijk plan van aanpak van de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Dit plan van aanpak volgde op de uitkomsten van de evaluatie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen die lieten zien dat de diversiteit achterbleef bij de doelstellingen van de Code Pensioenfondsen. De voorzitter van de Pensioenfederatie heeft in de loop van 2018 met een 60-tal pensioenfondsen gesproken over het belang van divers samengestelde besturen. Deze gesprekken worden in 2019 voortgezet.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) die op 25 mei 2018 in werking trad, heeft grote invloed op de pensioensector. De Pensioenfederatie zette een eerste stap richting implementatie met een servicedocument waarin de belangrijkste wijzigingen werden benoemd (bewustwording). De tweede stap volgde met een guidance-document met daarin praktische handvatten voor implementatie (invulling).

In 2019 wil de Pensioenfederatie als derde stap een gedragslijn opstellen waarin nader wordt beschreven hoe pensioenfondsen met persoonsgegevens omgaan

conform de eisen van de AVG. Met een gedragslijn wordt voor de buitenwereld duidelijk gemaakt dat de pensioensector de persoonsgegevens goed beheert en hoe dit gebeurt. Over de inhoud van de gedragslijn, die de pensioenfondsen nog moeten goedkeuren, wordt overlegd met de Autoriteit Persoonsgegevens.

Deelnemerscommunicatie

Scenario's voor te bereiken pensioen

In 2018 is met het ministerie van SZW veel gesproken over het getal dat pensioenfondsen aan deelnemers tonen als het gaat om het te bereiken pensioen. SZW was voornemens om het te bereiken pensioen alleen nog maar in drie scenario's te tonen, berekend conform de zogenaamde Uniforme Rekenmethodiek (URM). Daardoor zou het reglementair te bereiken pensioen, zoals dat tot nu toe op Mijnpensioenoverzicht wordt getoond, voor de deelnemer niet meer zichtbaar zijn. De Pensioenfederatie heeft ervoor gelobbyd dat het reglementair te bereiken pensioen vooralsnog ook getoond blijft worden. Het naast elkaar tonen van verschillende getallen van het te bereiken pensioen is weliswaar verre van ideaal, maar de Pensioenfederatie vindt het nog te vroeg om volledig over te stappen op de berekeningssystematiek van de URM. Er is nog onvoldoende ervaring opgedaan met en onderzoek gedaan naar het tonen van de URM-getallen aan deelnemers. De Pensioenfederatie wil in 2019 de gesprekken voortzetten over de meest geschikte manier om het te bereiken pensioen te berekenen en te communiceren.

De Europese IORP-richtlijn, die in januari 2019 van kracht is geworden, stelt ook nieuwe eisen aan het Uniform Pensioenoverzicht (UPO). In 2018 is het bestaande UPO-format op deze nieuwe eisen aangepast, met uitzondering van de eis om het te bereiken pensioen in scenario's te laten zien. De Pensioenfederatie heeft met succes gelobbyd om deze specifieke verplichting door te schuiven naar het UPO 2020, omdat dit een ingrijpende aanpassing vergt van het betreffende proces bij de uitvoeringsorganisaties.

Evaluatie Wet pensioencommunicatie

Het ministerie van SZW heeft de evaluatie van de Wet pensioencommunicatie van 2018 doorgeschoven naar 2019. In 2018 heeft de Pensioenfederatie wel reeds de input voor de evaluatie opgesteld. Hierbij zijn naast de commissie Communicatie ook het platform Communicatiespecialisten (Placo) en de commissie Pensioenzaken betrokken geweest. De evaluatie gaat zowel in op de ervaringen met de verschillende wetsartikelen als op de verbeteringen die de Pensioenfederatie voor ogen heeft bij deelnemerscommunicatie.

Europa

PEPP

In juni 2017 heeft de Europese Commissie een voorstel gedaan voor een pan-Europees persoonlijk pensioenproduct (PEPP). Met de introductie daarvan wil de Commissie in de eerste plaats pensioensparen in heel Europa bevorderen. Daarnaast hoopt men de Europese lange termijninvesteringen verder te stimuleren. De verordening heeft rechtstreekse werking in lidstaten. PEPP is een puur

individueel, vrijwillig en aanvullend derde pijlerproduct. Het zou in eerste instantie uitkomst kunnen bieden aan Europese ingezetenen die op dit moment (nog) geen toegang hebben tot een eenvoudig en betrouwbaar pensioenproduct met transparante kosten. Voor expats kan PEPP interessant zijn met het oog op de (grensoverschrijdende) meeneembaarheid.

In het oorspronkelijke Commissievoorstel zijn – naast verzekeraars, banken, asset managers en beleggingsfondsen – ook pensioenfondsen opgenomen als mogelijke aanbieder van een PEPP. Wat de Pensioenfederatie betreft was er daarbij één cruciaal punt van zorg: in de Pensioenwet is vastgelegd dat pensioenfondsen – omwille van de taakafbakening – géén derde pijlerproducten mogen aanbieden. Omdat het onwenselijk is dat op Europees niveau beslissingen worden genomen over de inrichting van het Nederlandse pensioenstelsel, heeft de Pensioenfederatie vanaf de introductie van het voorstel in Brussel actief gepleit voor de optie waarbij lidstaten zélf kunnen bepalen of hun pensioenfondsen al dan niet een PEPP mogen aanbieden. Eind 2018 is een voorlopig akkoord bereikt tussen de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van Ministers waarin deze lidstaattoptie expliciet is opgenomen. Een mooi lobbyresultaat. Begin 2019 is het akkoord officieel bekrachtigd.

Sustainable Finance

De Europese Commissie heeft in 2018 een actieplan Sustainable Finance uitgebracht. Dit plan beoogt een transitie te bewerkstelligen van de financiële sector richting een meer duurzame economie, en meer kapitaal vrij te maken voor klimaatvriendelijke activiteiten. De Pensioenfederatie heeft in een discussienota steun betuigd aan de in het actieplan voorgestelde maatregelen. In vervolg op het actieplan kwam de Europese Commissie met drie wetsvoorstellen over het creëren van een raamwerk voor classificatie van duurzaam beleggen, openbaarmaking van duurzaam beleggingsbeleid en het opzetten van een nieuwe benchmark voor de impact van lage emissie.

Nadat zowel het Europees Parlement als de Europese Raad hun standpunt over het openbaarmakingsvoorstel en het benchmark voorstel hadden bepaald, zijn de triloog-onderhandelingen daarover begin 2019 van start gegaan.

Bespreekpunten bij het voorstel over openbaarmaking hebben betrekking op de IORP II richtlijn, meer informatieverplichtingen over ESG op het Uniform Pensioenoverzicht en een goede definitie voor duurzaamheidsrisico's. Over het benchmark voorstel bereikten de drie partijen in februari 2019 een akkoord.

Voor Nederland is van belang dat dit voorstel voldoende ruimte biedt voor een divers beleggingsbeleid en goed risico management. Het standpunt van de Raad en het Europees parlement over het raamwerk voor classificatie van duurzaam beleggen is voor afloop van de lopende zittingstermijn van de Europese Commissie en het Parlement niet meer te verwachten. Een technische expertgroep, ingericht door de Europese Commissie, gaat dit verder uitwerken.

EMIR

Pensioenfondsen gebruiken derivaten om beleggingsrisico's af te dekken. De Europese Commissie heeft, naar aanleiding van de financiële crisis, het gebruik

van derivaten veiliger en transparanter willen maken op basis van de 'European Market Infrastructure Regulation' (EMIR) uit 2012. Deze verordening, die directe werking heeft in lidstaten, bepaalt dat een groot deel van de transacties nu via een centrale tegenpartij ('central clearing') moet verlopen. Tot nu zijn pensioenfondsen steeds vrijgesteld van de verplichting om centraal te clearen. Dat zou voor hen namelijk leiden tot hogere kosten en grotere liquiditeitsrisico's, omdat dan cash in plaats van (staats)obligaties moet worden gestort als onderpand. De Pensioenfederatie heeft zich in Brussel steeds ingezet voor een zo ruim mogelijke verlenging van de vrijstelling voor pensioenfondsen. In de tussentijd moet wel worden toegewerkt naar een structurele oplossing, bijvoorbeeld door toe te staan dat ook illiquide investeringen – zoals obligaties – als onderpand kunnen dienen bij derivatentransacties.

Nadat de lidstaten het eind 2017 op voorstel van de Europese Commissie eens waren geworden over een nieuwe tijdelijke verlenging van de vrijstelling, heeft in 2018 ook het Europees Parlement groen licht gegeven voor verlenging van de vrijstellingsperiode met twee jaar, met daarbij de mogelijkheid om daarna nog twee keer met één jaar extra te verlengen. Begin 2019 is het akkoord officieel bekrachtigd.

Statistische rapportageverplichtingen

Op Europees niveau verzamelen de toezichthouders EIOPA en ECB statistische gegevens van pensioenfondsen in Europa. De Nederlandsche Bank (DNB) levert de data van Nederlandse pensioenfondsen aan. Doel is om transparantie te vergroten en onderlinge vergelijkbaarheid van data te bevorderen. Dit kan positief bijdragen aan de stabiliteit van het Europese financiële systeem. De Pensioenfederatie onderschrijft dit doel, maar vindt wel dat de (extra) kosten voor Nederlandse pensioenfondsen zoveel mogelijk moeten worden beperkt. In 2018 heeft de Pensioenfederatie zich hiervoor wederom hard gemaakt in Brussel en Frankfurt. Daarbij is nauw samengewerkt met de uitvoerders en met DNB. In Nederland bestaan momenteel al twee 'datastromen': één voor statistische en één voor toezichtdoeleinden. DNB levert de statistische, niet-individuele data op geaggregeerd niveau aan bij EIOPA en de ECB. Met het oog op kostenminimalisering is het van belang dat dit zo blijft en dat kan worden volstaan met het aanleveren van gegevens die DNB al tot haar beschikking heeft.

Herziening Europees toezicht

In september 2017 heeft de Europese Commissie een voorstel uitgebracht voor de herziening van Europees toezicht. Het gaat daarbij om de Europese Banken Autoriteit (EBA), de Europese Securities and Markets Autoriteit (ESMA) en de Europese toezichthouder op pensioenfondsen, EIOPA. Doelstelling van de Commissie is om te komen tot een echte kapitaalmarktenunie. Pensioenfondsen kunnen daarbij een belangrijke rol vervullen als institutionele beleggers. Dat vereist wel stabiele en transparante financiële markten. Begin 2018 heeft de Pensioenfederatie haar visie op het voorstel aangeboden aan belangrijke Europese stakeholders waaronder de Europese Commissie, samengevat in vier hoofdpunten:

- Nederlandse pensioenfondsen zijn geen puur financiële instellingen. Zij dienen ook een belangrijk maatschappelijk/sociaal doel. Zij zijn onderworpen aan nationaal sociaal en arbeidsrecht;
- Juiste 'checks & balances' zijn belangrijk: nationale autoriteiten zijn onafhankelijk en moeten dat blijven. Het mandaat van EIOPA moet in overeenstemming blijven met hetgeen daarover in de IORP II-richtlijn is bepaald;
- Europees toezicht moet niet direct worden gefinancierd door de financiële sector. Nationaal toezicht wordt immers al gefinancierd door de sector – en daarmee dus ook Europees toezicht (zij het indirect). Bovendien zal de Nederlandse pensioensector, gezien zijn omvang, disproportioneel worden geraakt in geval van directe financiering;
- Europees toezicht dient op transparante wijze te worden ingevuld. Het is bovendien van belang dat binnen EIOPA voldoende kennis bestaat over de specifieke kenmerken van pensioenfondsen en de grote verschillen tussen lidstaten op dat vlak.

De Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van Ministers zijn met elkaar in gesprek over deze gevoelige materie. De gesprekken lopen in 2019 door.

Stresstest pensioenfondsen

De Europese toezichthouder EIOPA voert iedere twee jaar een stresstest voor pensioenfondsen uit. Dit onderwerp staat bij de Pensioenfederatie hoog op de agenda voor 2019. Resultaten van de vorige stresstest zijn een belangrijk uitgangspunt bij het voorbereiden van input voor de komende stresstest in de loop van 2019, en het verbeteren van de methodologie daarvoor. In 2017 heeft EIOPA voor het eerst een cash flow analyse gebruikt in de stresstest. Deze aanpak sluit volgens de Pensioenfederatie beduidend beter aan bij de in Nederland gebruikte methodieken en ALM-studies dan de eerder gebruikte methode. In nauwe samenwerking met de Europese partners is in 2018 de cash flow analyse verder uitgediept. Doel is, in de stresstest op termijn de nu nog gebruikte 'common balance sheet' methode helemaal te vervangen door een cash flow analyse. Anders dan de common balance sheet methode, die alleen maar de financiële positie van een pensioenfonds op een bepaald moment laat zien, maakt de cash flow methode zichtbaar in hoeverre pensioenfondsen ook op lange termijn aan hun verplichtingen richting deelnemers kunnen voldoen. De Pensioenfederatie gaat deelnemende fondsen begeleiden bij hun voorbereidingen op de komende stresstest, en blijft zich inzetten voor verdere verbetering van de methodologie.

Brexit

Het heen en weer en de ups & downs van de Brexit haalden in 2018 voortdurend het nieuws. Ook de Pensioenfederatie hield zich hiermee bezig; niet zozeer met het beïnvloeden van het proces, maar meer om inzicht te krijgen in de voorbereidingen van de Nederlandse pensioenfondsen op een mogelijke harde Brexit. Voor onze lobby in Brussel betekent dit ook het smeden van mogelijke nieuwe

allianties, ter vervanging van onze vruchtbare samenwerking met de Britten in de afgelopen decennia. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar grote landen als Frankrijk en Duitsland. Het Franse pensioenstelsel ligt dicht bij ons eigen stelsel dan we wellicht denken. Immers, ook daar zitten de sociale partners aan het stuur, en ook daar staat duurzaam beleggen hoog op de agenda. Andere belangrijke sparringpartners zijn de Scandinavische landen. Ook met hen zijn in 2018 de banden aangehaald.

3

Organisatie

Algemene ledenvergadering

In de algemene ledenvergadering (ALV) van de Pensioenfederatie zijn alle aangesloten pensioenfondsen vertegenwoordigd. De ALV heeft in 2018 twee keer vergaderd: op 12 juni en op 6 december. In de ledenvergadering van juni werd de nieuwe onafhankelijk voorzitter benoemd en zijn het jaarverslag en de jaarrekening 2017 van de Pensioenfederatie goedgekeurd. Na goedkeuring van de verantwoordingsdocumenten 2017 heeft de ledenvergadering aan het bestuur décharge verleend voor het gevoerde beleid over 2017.

Tijdens de ledenvergadering van december zijn twee zittende bestuursleden herbenoemd, zijn drie nieuwe bestuursleden benoemd en is afscheid genomen van drie vertrekkende bestuursleden. Ook is in die ledenvergadering een nieuw lid van de benoemingsadviescommissie benoemd. De ledenvergadering heeft daarna ingestemd met de vacatievergoeding van het bestuur vanaf 1 januari 2019, het werkprogramma 2019 en begroting 2019 van de Pensioenfederatie. Aan het eind van deze ledenvergadering is de voorzittershamer overgedragen aan de nieuwe onafhankelijk voorzitter, mevrouw Rambaran Mishre, en is afscheid genomen van de heer Van der Pol.

Benoemingsadviescommissie

De benoemingsadviescommissie adviseert de ALV over (her)benoemingen in het bestuur van de Pensioenfederatie. Deze commissie bestaat, naast de onafhankelijk voorzitter, uit vier personen: twee leden namens bedrijfstakpensioenfondsen, één namens ondernemingspensioenfondsen en één namens beroepspensioenfondsen. De volgende personen maken deel uit van de benoemingsadviescommissie: mevrouw Louis-Stark, de heer Radstake (tot juli), mevrouw Schets en de heer Van der Stee.

In juli is een vacature ontstaan in de benoemingsadviescommissie door het vertrek van een commissielid. In de ledenvergadering van december is mevrouw Van der Werf- de Koning benoemd tot commissielid per 1 januari 2019. Daarnaast heeft de benoemingsadviescommissie na de zomer intensief vergaderd om in de ledenvergadering van december met vijf voordrachten te kunnen komen voor (her)benoeming in het bestuur van de Pensioenfederatie per 1 januari 2019.

Bestuur, agendacommissie, Pensioenregister, bestuurscommissie Europa

Het bestuur van de Pensioenfederatie bestaat uit twaalf bestuursleden en een onafhankelijk voorzitter. Het bestuur is samengesteld uit zes bestuursleden namens bedrijfstakpensioenfondsen, vier namens ondernemingspensioenfondsen en twee namens beroepspensioenfondsen. In 2018 heeft het bestuur 8 keer vergaderd: 7 reguliere vergaderingen en 1 extra vergadering. Drie keer heeft het bestuur 'op de hei' gezeten om te praten over onder andere werving van een

nieuwe voorzitter en de commissiestructuur, waarbij ook werd meegenomen de herbenoeming en vervanging van de commissievoorzitters en -leden, de vacatievergoeding van het bestuur en de structuurwijziging van het bureau van de Pensioenfederatie.

Het bestuur werkt met een agendacommissie onder voorzitterschap van de onafhankelijk voorzitter. De agendacommissie bestond uit de volgende bestuursleden: de heer Kragten, mevrouw Meijer en mevrouw Van den Heuvel. De agendacommissie heeft zeven keer vergaderd.

Vanuit het bestuur van de Pensioenfederatie zijn mevrouw Van der Werf-de Koning en mevrouw Wilson (tot juli) tevens lid van de Stichting Pensioenregister.

Vanuit het bestuur volgen mevrouw Meijer, mevrouw Wilson (tot juli) en de heren Bouma en Snellen, onder voorzitterschap van de onafhankelijk voorzitter, als Bestuurscommissie Europa met bijzondere belangstelling, de ontwikkelingen op pensioengebied in Europees verband. De heer Bouma is daarnaast namens de Pensioenfederatie lid van de board van PensionsEurope. Hij vervult in de board de functie van voorzitter.

Commissies

Het bestuur en het bureau van de Pensioenfederatie worden inhoudelijk ondersteund en geadviseerd door commissies. Elke commissie heeft een voorzitter en een linking pin. De linking pin is een bestuurslid. In 2018 waren binnen de Pensioenfederatie acht commissies actief:

Commissie	voorzitter	linking pin
Commissie Actuarialaat	J. Huisman (tot juni) M. Nadels	P. de Bruijn
Commissie Communicatie	C. de Quelerij	P. Wilson (tot juli)
Commissie Pensioenfondsbetuur	R. Degenhardt	J. Reesink
Commissie Pensioenzaken	K. Bitter	G. Rutten
Commissie Public Affairs	T. Kroes	W. Noordman
Commissie Risicomanagement	J. van der Put	C. van der Werf
Commissie Vermogensbeheer	R. Wuijster	A. Snellen
Commissie Verslaglegging en uitvoeringskosten	A. Laning (tot maart) R. Huisman	R. Grutters

Uitvoeringsraad

Naast de commissies, die bestaan uit vakspecialisten, bestaat er een Uitvoeringsraad (UR) met daarin vertegenwoordigers van pensioenuitvoeringsorganisaties, zelfadministrerende fondsen en bestuursbureaus. Voorzitter van de UR is de heer Kemme, vice-voorzitter is de heer Van As. De UR adviseert gevraagd en ongevraagd over uitvoeringstechnische aspecten en beleidsmatige ontwikkelingen in de pensioensector, en faciliteert onderlinge kennisuitwisseling tussen uitvoeringsorganisaties ter versterking van de pensioensector als geheel.

Bij de samenstelling van commissies en de UR let het bestuur erop dat zowel binnen de commissies als over de verschillende commissies heen sprake is van evenwichtige verdeling tussen de verschillende typen fondsen en uitvoerders. Het bestuur kan besluiten om voor specifieke onderwerpen aparte en tijdelijke werkgroepen in te richten met als taakopdracht, voorstellen over die onderwerpen te ontwikkelen.

Kringen

Een geheel eigen rol binnen de communicatie met en vooral tussen de fondsen is weggelegd voor de kringen. Concreet gaat het hierbij om deelnetwerken van directeurs van pensioenfondsen. De activiteiten zijn primair gericht op het bevorderen van onderling contact, informatie-uitwisseling en collegiale intervisie. De kringen zijn autonoom en ze bepalen hun eigen agenda. Bij de meeste kringen is het inmiddels gebruikelijk dat een beleidsadviseur vanuit de Pensioenfederatie de bijeenkomsten bijwoont en de kring bijpraat over pensioenactualiteiten en -ontwikkelingen. De acht kringen hebben allemaal een eigen teamspace gekregen op de ledenomgeving van de website van de Pensioenfederatie. Kringen kunnen elkaar versterken door het delen van kennis en eventueel door samen verder te gaan.

Bureau

Het bureau zorgt voor de voorbereiding en uitvoering van alle besluiten van het bestuur en de ledenvergadering. Daarnaast vervult het bureau een schakelfunctie tussen enerzijds de pensioenwereld en anderzijds het politieke en maatschappelijke speelveld in Nederland en Europa. Het bureau bestaat uit een directeur en de afdelingen Beleid, Communicatie en Interne Zaken, met elk een afdelingshoofd. Sinds oktober 2018 heeft het bureau een andere structuur en bestaat de directie uit een algemeen directeur en een directeur. Daarnaast onderhoudt de Pensioenfederatie met twee eigen medewerkers in Brussel, die aan de algemeen directeur rapporteren, permanent contact met de diverse organen van de Europese Unie en de Europese stakeholders. Ultimo 2018 bestond het bureau van de Pensioenfederatie uit 25,35 fte (17 vrouwen en 12 mannen) met expertise op uiteenlopende terreinen. Medewerkers van de Pensioenfederatie nemen deel aan de pensioenregeling van Pensioenfonds Zorg en Welzijn.

Sectorverantwoordelijkheden

Vanaf 1 januari 2018 heft de Stichting zelfregulering Pensioenfondsen verplichte bijdragen bij alle pensioenfondsen in Nederland voor financiering van de Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen en de Ombudsman Pensioenen. Daardoor loopt de financiering daarvan niet meer over de begroting van de Pensioenfederatie.

Beloning voorzitter en directieleden

Tabel 1 toont de beloning van de heren Van der Pol, onafhankelijk voorzitter, de heer Riemen, algemeen directeur, en mevrouw Maat, directeur van de Pensioenfederatie.

Tabel 1

<i>bedragen x € 1</i>	<i>Van der Pol</i>	<i>Riemen</i>	<i>Maat</i>
Functie(s)	Voorzitter	Algemeen directeur	Directeur
Duur dienstverband in 2018	1/1 - 1/12	1/1 - 31/12	1/10 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	0,3	1,0	1,0
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja	ja
Zo niet, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?			
Bezoldiging			
Beloning	€ 57.591,-	€ 162.577,-	€ 36.387,-
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 0,-	€ 801,-	€ 42,-
Pensioenpremie (werkgeversdeel)	€ 0,-	€ 22.413,-	€ 5.558,-
Totaal bezoldiging	€ 57.591,-	€ 185.791,-	€ 41.987,-

De honorering van mevrouw Rambaran Mishre in 2018 bedroeg € 54.145,09 inclusief kosten en inclusief btw voor de periode 1 september tot en met 31 december 2018.

Bestuurssamenstelling en vergoeding bestuursleden

Tabel 2 bevat een overzicht van de bestuursleden en de vergoedingen. In 2018 was de vergoeding van de bestuursleden een forfaitair bedrag van € 14.560,- per jaar. Bestuursleden die namens de Pensioenfederatie ook in het bestuur van het Pensioenregister zitten, kregen een forfaitair bedrag van € 17.985,- per jaar. Bestuursleden die zelf btw afdragen, ontvingen een btw-compensatie over de vergoeding. De vergoedingen zijn overgemaakt naar het bestuurslid zelf of naar de werkgever.

Tabel 2

Leden bestuur	Vergoeding 2018	Btw-compensatie
Dhr. J. Bouma ¹	€ 14.560	-
Mevr. P. de Bruijn	€ 14.560	€ 3.057,60
Dhr. H.B.M. Grutters ²	€ 14.560	-
Dhr. R.J.J. Kragten ²	€ 14.560	-
Mevr. J. Meijer ²	€ 14.560	-
Dhr. W. Noordman ²	€ 14.560	-
Dhr. H.J. Reesink	€ 14.560	€ 3.057,60
Dhr. G.M.A. Rutten ²	€ 14.560	-
Dhr. A.H.J. Snellen	€ 14.560	€ 3.057,60
Mevr. T.P.J.A. van den Heuvel	€ 14.560	€ 3.057,60
Mevr. C.M. van der Werf-de Koning*	€ 17.985	€ 3.776,85
Mevr. P. Wilson ² * (tot 1 juli)	€ 8.992,50	-
Totaal	€ 172.577,50	€ 16.007,25

¹ De vergoeding voor de periode januari-mei werd overgemaakt aan de werkgever.

² De vergoeding werd overgemaakt aan de werkgever.

* Inclusief vergoeding voor bestuurslidmaatschap Stichting Pensioenregister.

In 2018 werd € 188.584,75 overgemaakt aan vergoedingen en btw-compensatie aan de bestuursleden.

Rooster van aftreden

In 2018 hebben drie bestuursleden hun vertrek aangekondigd, te weten de heer Reesink, mevrouw Van der Werf-de Koning en mevrouw Wilson. In de ledenvergadering van december heeft de voorzitter stilgestaan bij hun vertrek en hen bedankt voor hun inzet en bijdragen gedurende hun bestuursperiode. Aansluitend zijn hun opvolgers benoemd per januari 2019. Tabel 3 toont het rooster van aftreden van de bestuurders van de Pensioenfederatie.

Naam bestuurder	Aftreden
Mevr. P. Wilson	Juli 2018
Mevr. J. Meijer	2019
Dhr. G.M.A. Rutten	2019
Mevr. C.M. van der Werf-de Koning	2019
Dhr. H.J. Reesink	2019
Dhr. J. Bouma	2020
Dhr. R.J.J. Kragten	2020
Mevr. T.P.J.A. van den Heuvel	2020
Mevr. P. de Bruijn	2021
Dhr. H.B.M. Grutters	2021
Dhr. W. Noordman	2022
Dhr. A.H.J. Snellen	2022

4

Financieel jaarverslag 2018

1 BALANS PER 31 DECEMBER 2018

ACTIVA	2018	2017
<i>Vaste activa</i>		
Materiële vaste activa		
Inventaris	€ 227.721	€ 179.855
Hard- en Software	36.811	51.017
Kantoorapparatuur	4.792	3.934
	<u>€ 269.324</u>	<u>€ 234.806</u>
<i>Vlottende activa</i>		
Vorderingen		
Nog te ontvangen bedragen	€ 619.559	€ 46.832
Vooruitbetaalde kosten	75.594	50.184
	<u>€ 695.153</u>	<u>€ 97.016</u>
Liquide middelen	<u>€ 6.210.100</u>	<u>€ 6.289.913</u>
	<u><u>€ 7.174.577</u></u>	<u><u>€ 6.621.735</u></u>
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	€ 6.310.733	€ 5.959.089
Bestemmingsreserve Imagocampagne	63.448	63.448
Bestemmingsreserve Groot onderhoud	0	51.542
	<u>€ 6.374.181</u>	<u>€ 6.074.079</u>
Kortlopende schulden		
Loonheffing en sociale lasten	€ 103.121	€ 86.627
Personeelskosten	153.850	164.106
Te betalen kosten	543.425	296.923
	<u>€ 800.396</u>	<u>€ 547.656</u>
	<u><u>€ 7.174.577</u></u>	<u><u>€ 6.621.735</u></u>

2 REKENING VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018

	Resultaat 2018	Begroting 2018	Resultaat 2017
BATEN			
Contributies	€ 6.070.355	€ 6.019.000	€ 6.521.270
Interest en overige baten en lasten	33.229	12.500	29.419
Sponsorgelden	93.475	65.000	56.625
Vrijwillige bijdrage SDMO	0	0	27.660
Totale baten	<u>€ 6.197.059</u>	<u>€ 6.096.500</u>	<u>€ 6.634.974</u>
LASTEN			
Europa / internationaal	€ 462.184	€ 470.500	€ 409.412
Gezicht naar de achterban	1.036.892	1.130.000	1.439.424
Gezicht naar buiten	1.461.607	1.490.000	1.367.214
Beleidsvorming / beleid beïnvloeding	1.642.650	1.802.000	1.694.879
Bestuurskosten	470.359	403.500	411.110
Facilitair	733.350	730.500	746.537
Diverse projecten	89.915	70.000	41.210
Totale lasten	<u>€ 5.896.957</u>	<u>€ 6.096.500</u>	<u>€ 6.109.786</u>
Totale baten	€ 6.197.059	€ 6.096.500	€ 6.634.974
Totale lasten	€ 5.896.957	€ 6.096.500	€ 6.109.786
RESULTAAT	<u>€ 300.102</u>	<u>€ 0</u>	<u>€ 525.188</u>
RESULTAATVERDELING			
Algemene reserve	€ 311.646	€ 0	€ 525.188
Bestemmingsreserve Imagocampagne	0	0	0
Bestemmingsreserve Groot onderhoud	-11.544	0	0
	<u>€ 300.102</u>	<u>€ 0</u>	<u>€ 525.188</u>

3 ALGEMENE TOELICHTING

3.1 Doel

De Pensioenfederatie (PF) behartigt namens 197 pensioenfondsen de belangen van 5,5 miljoen deelnemers, 3,2 miljoen gepensioneerden en 9,5 miljoen gewezen deelnemers.

3.2 Oprichting

De vereniging is opgericht op 16 juni 2011.

De activiteiten zijn gestart per 1 januari 2012.

3.3 Grondslagen van waardering en bepaling van het resultaat

Algemeen

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn gebaseerd op eigen grondslagen. Voor zover niet anders is vermeld zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van afschrijvingen bepaald op basis van de geschatte economische levensduur. Afschrijving vindt plaats op basis van een volledig jaar, ongeacht het tijdstip van aanschaf.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd op nominale waarde, rekening houdende met een voorziening voor oninbaarheid. Hierbij wordt op vorderingen, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt bepaald op individuele beoordeling van de debiteuren.

Bestemmingsreserve Imagocampagne

Na afronding en sluiting van het project Imagocampagne is de bestemming van het resterende deel van de reserve aangepast. De nieuwe bestemming is om eventuele overschrijdingen op het budget Reputatiemanagement, verantwoord onder het budget van "Gezicht naar buiten", ten laste te brengen van de Bestemmingsreserve Imagocampagne. Eventuele onderschrijdingen worden niet ten gunste gebracht van de Bestemmingsreserve Imagocampagne, maar direct meegenomen in het resultaat.

Bestemmingsreserve Groot onderhoud

Per 1 januari 2017 is de huurovereenkomst verlengd met 6,5 jaren en zijn er nieuwe afspraken gemaakt over de huur van een deel van de 24e etage van gebouw Evan het WTC The Hague. Met deze nieuwe afspraken valt de nog te betalen huur vrij. Deze vrijgevallen huur zal worden aangewend voor groot onderhoud.

In 2018 zijn de architectkosten van de verbouwing ten laste van de bestemmingsreserve Groot onderhoud gebracht. Ultimo 2018 wordt geen groot onderhoud verwacht de komende jaren en is het restant van de bestemmingsreserve overgeheveld naar de Algemene reserve.

Pensioenregeling

De pensioenregeling is ondergebracht bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW). Dit is een defined benefit-regeling.

Deze toegezegd-pensioenregeling is in de jaarrekening verwerkt als een toegezegdebijdrageregeling.

De over het boekjaar verschuldigde premies worden als kosten verantwoord. De risico's die niet door de verzekering zijn afgedekt (met name loonontwikkeling en prijsindexatie) komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening.

Resultaatbepaling

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de bijdragen van de leden, de derden-organisaties en de overige baten en de lasten over het jaar.

De afschrijvingen op de materiële vaste activa vinden plaats volgens de lineaire methode op basis van de geschatte economische levensduur.

De baten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

4 TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2018

ACTIVA

Materiële vaste activa € 269.324 (2017: € 234.806)

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Verkrijgings- prijs	Cumulatieve waardeverm. afschrijving	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Inventaris:				
Stand per 1 januari	€ 560.905	€ 381.050		€ 179.855
Investerings 2018	116.031			
Aanschafwaarde desinvesteringen				
Afschrijvingen 2018		68.165		
Afschrijvingen desinvesteringen				
Stand per 31 december	€ 676.936	€ 449.215	€ 227.721	
Hard- en software:				
Stand per 1 januari	€ 115.503	€ 64.486		€ 51.017
Investerings 2018	2.720			
Aanschafwaarde desinvesteringen				
Afschrijvingen 2018		16.926		
Afschrijvingen desinvesteringen				
Stand per 31 december	€ 118.223	€ 81.412	€ 36.811	
Kantoorapparatuur:				
Stand per 1 januari	€ 39.914	€ 35.980		€ 3.934
Investerings 2018	2.302			
Aanschafwaarde desinvesteringen				
Afschrijvingen 2018		1.444		
Afschrijvingen desinvesteringen				
Stand per 31 december	€ 42.216	€ 37.424	€ 4.792	
			<u>€ 269.324</u>	<u>€ 234.806</u>

Afschrijving vindt plaats op basis van een volledig jaar, ongeacht het tijdstip van aanschaf.
De afschrijvingen worden berekend op basis van de volgende normen:

Inventaris en inrichting:	10%
Hard- en software:	20%
Kantoorapparatuur:	20%

	31-12-2018	31-12-2017
Nog te ontvangen bedragen € 619.559 (2017: € 46.832)		
Debiteuren	€ 523.921	€ 15.689
Interest	1.647	4.885
Depotbedragen	3.374	3.374
Uitkering langdurig zieken	0	2.798
Te vorderen ontwikkelkosten DUO	0	17.205
Te vorderen gelden SZP	85.612	0
Te vorderen gelden SPO	3.338	402
Te vorderen gelden SER	0	1.124
Te vorderen gelden Verbond van Verzekers	617	97
Overig	1.050	1.258
	<u>€ 619.559</u>	<u>€ 46.832</u>

Alle contributies over 2018 zijn ontvangen.

Vooruitbetaalde kosten € 75.594 (2017: € 50.184)		
Huisvestingskosten	€ 32.276	€ 31.817
Abonnementen reiskosten woon-werk	12.395	12.152
Personeelskosten	2.043	1.193
Kantoorkosten	4.594	3.456
Verzekeringskosten	562	568
Kosten Europa/ internationaal	6.845	0
Themabijeenkomsten	16.879	0
Overige vooruitbetaalde kosten	0	998
	<u>€ 75.594</u>	<u>€ 50.184</u>

Liquide middelen € 6.210.100 (2017: € 6.289.913)		
Kas	€ 106	€ 175
Rekening courant bank	131.372	157.203
Depositorekeningen	6.078.622	6.132.535
	<u>€ 6.210.100</u>	<u>€ 6.289.913</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking.

PASSIVA

Eigen vermogen € 6.374.181 (2017: € 6.074.079)

	Algemene reserve	Reserve Gr.Onderh.	Reserve Imagocamp.	Totaal
Per 1 januari 2018	€ 5.959.089	€ 51.542	€ 63.448	€ 6.074.079
Resultaat 2018	311.646	-11.544	0	300.102
Overige mutaties	39.998	-39.998	0	0
Per 31 december 2018	<u>€ 6.310.733</u>	<u>€ 0</u>	<u>€ 63.448</u>	<u>€ 6.374.181</u>

Ultimo 2018 is het restant van de bestemmingsreserve Groot onderhoud overgeheveld naar de Algemene reserve aangezien de komende jaren geen groot onderhoud wordt verwacht. De Algemene reserve mag stijgen tot tweemaal de jaarbegroting van de bureaunkosten. De bureaunkosten zijn de totale kosten voor personeelsinzet + de kosten facilitair. Voor 2018 mag de Algemene reserve maximaal € 7.510.044 zijn. Het maximum is dus nog niet bereikt.

	31-12-2018	31-12-2017
Loonheffing en sociale lasten € 103.121 (2017: € 86.627)		
Loonheffing december 2018	€ 92.676	€ 86.627
Omzetbelasting 4e kwartaal 2018	10.445	0
	<u>€ 103.121</u>	<u>€ 86.627</u>
Personeelskosten € 153.850 (2017: € 164.106)		
Vakantietoeslag	€ 97.724	€ 99.315
Vakantiedagen	52.333	62.372
Vooruitontvangen bedragen	136	656
Overig	3.657	1.763
	<u>€ 153.850</u>	<u>€ 164.106</u>
Te betalen kosten € 543.425 (2017: € 296.923)		
Crediteuren	€ 465.182	€ 162.453
Personeelskosten	0	72.963
Accountantskosten	7.805	7.299
Administratiekosten	9.163	8.673
Verenigingskosten	51.310	33.717
Kantoorkosten / huisvestingskosten	9.965	11.818
	<u>€ 543.425</u>	<u>€ 296.923</u>

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurcontract van een deel van de 24e etage van het gebouw WTC The Hague:

Vanaf 1 juli 2010 is een huurovereenkomst aangegaan voor de huur van de 24e etage van het WTC The Hague. De looptijd hiervan is 10 jaar. SPO is hoofdhuurder en onderverhuurt een gedeelte van de etage aan de Pensioenfederatie.

Per 1 januari 2017 is de huurovereenkomst verlengd met 6,5 jaren en zijn er nieuwe afspraken gemaakt over de hoogte van de huurlast. Dit betekent dat de huurovereenkomst nu loopt tot 31 december 2026. De jaarlast van de nieuwe huurverplichting bedraagt in 2018 € 131.156.

Leaseauto: Leaseplan contract per 13-10-2017 voor 48 maanden, jaarlijkse leaseprijs € 6.625.

Waardeoverdracht pensioen: De PF heeft zich in 2017 gecommitteerd om toekomstige waardeoverdrachten van het pensioen van al haar personeelsleden te financieren. Op het moment van opstellen van de jaarrekening zijn de hieruit voortvloeiende verplichtingen niet te kwantificeren en derhalve niet in de balans opgenomen. De omvang is afhankelijk van waar de waarden zijn opgebouwd, hoeveel medewerkers hun waarde overdragen, de omvang van de over te dragen waarden en de rentestand op het moment van waardeoverdracht.

5 TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018

	Resultaat 2018	Begroting 2018	Resultaat 2017
BATEN			
Contributie leden € 6.070.355 (2017: € 6.521.270)			
Contributie leden	€ 6.070.355	€ 6.019.000	€ 6.521.270
Vrijwillige bijdrage niet-leden	0	0	0
	<u>€ 6.070.355</u>	<u>€ 6.019.000</u>	<u>€ 6.521.270</u>
 Interest en overige baten en lasten € 33.229 (2017: € 29.419)			
Interest	€ 3.679	€ 0	€ 12.410
Vergoedingen	7.630	12.500	11.125
Kosten/baten voorgaande jaren	0	0	5.882
Overig	21.920	0	2
	<u>€ 33.229</u>	<u>€ 12.500</u>	<u>€ 29.419</u>
 Sponsorgelden € 93.475 (2017: € 56.625)			
Congres PF	€ 73.475	€ 55.000	€ 56.625
Internationaal congres	20.000	10.000	0
	<u>€ 93.475</u>	<u>€ 65.000</u>	<u>€ 56.625</u>
 Vrijwillige bijdrage SDMO € 0 (2017: € 27.660)			
Donaties	€ 0	€ 0	€ 27.660
	<u>€ 0</u>	<u>€ 0</u>	<u>€ 27.660</u>
 LASTEN			
Europa / internationaal € 462.184 (2017: € 409.412)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 265.085	€ 256.000	€ 210.683
AEIP	31.249	31.500	31.249
PensionsEurope	117.152	118.500	115.421
CAM	0	0	6.337
Reis- en verblijfkosten lobby Europa	23.585	24.000	14.208
Huisvesting Brussel	20.060	20.500	19.597
Niet-Nederlandstalige publicaties (vertaalkosten)	0	5.000	919
Buitenlandse reizen	5.053	15.000	10.998
	<u>€ 462.184</u>	<u>€ 470.500</u>	<u>€ 409.412</u>

	Resultaat 2018	Begroting 2018	Resultaat 2017
Gezicht naar de achterban € 1.036.892 (2017: € 1.439.424)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 894.689	€ 914.000	€ 889.537
Themabijeenkomsten	77.180	100.000	85.726
Deskundigheidsbevordering VO	8.642	15.500	13.217
Pensioenlab	30.000	30.000	30.000
Ombudsman Pensioenen	0	0	239.046
Publicaties (brochures en handleidingen 50%)	5.898	7.500	7.260
Jaarverslag	2.468	3.000	2.468
Monitoringcommissie Governancecode	0	0	99.621
Communicatie door Pensioenfondsen	18.015	60.000	57.424
Ledenonderzoek	0	0	15.125
	<u>€ 1.036.892</u>	<u>€ 1.130.000</u>	<u>€ 1.439.424</u>
Gezicht naar buiten € 1.461.607 (2017: € 1.367.214)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 303.890	€ 291.000	€ 284.424
Congres	55.967	75.000	55.965
Internationaal Congres Amsterdam	32.213	30.000	0
Bijdrage Wijzer in geldzaken	350.000	350.000	350.000
Publicaties (brochures en handleidingen 50%)	5.898	7.500	7.260
Nieuwsbrief Stakeholders	16.288	30.000	10.857
Website optimalisaties	24.200	20.000	0
Kosten "De Tijd van je Leven"	673.151	686.500	658.708
	<u>€ 1.461.607</u>	<u>€ 1.490.000</u>	<u>€ 1.367.214</u>
Beleidsvorming / beleidsbeïnvloeding € 1.642.650 (2017: € 1.694.879)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 1.386.418	€ 1.460.500	€ 1.454.397
Inhuur personeel	224.571	314.500	0
Inzet nieuw pensioencontract	0	0	143.748
BTW-dossier	0	0	68.099
Leerstoel Pensioenrecht	20.000	20.000	20.000
Diverse lidmaatschappen	11.661	7.000	8.635
	<u>€ 1.642.650</u>	<u>€ 1.802.000</u>	<u>€ 1.694.879</u>
Bestuurskosten € 470.359 (2017: € 411.110)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 171.590	€ 188.500	€ 196.394
Vergaderkosten bestuur	298.769	215.000	214.716
	<u>€ 470.359</u>	<u>403.500</u>	<u>€ 411.110</u>
Facilair € 733.350 (2017: € 746.537)			
Kosten voor personeelsinzet	€ 169.137	€ 169.000	€ 173.668
Huisvestingskosten	209.245	216.500	201.764
Kantoorkosten	268.433	270.000	294.643
Inventariskosten	86.535	75.000	76.462
	<u>€ 733.350</u>	<u>€ 730.500</u>	<u>€ 746.537</u>
Diverse projecten € 89.915 (2017: € 41.210)			
Diverse projecten	€ 19.915	€ 0	€ 6.050
SDMO	70.000	70.000	35.160
	<u>€ 89.915</u>	<u>€ 70.000</u>	<u>€ 41.210</u>

6 OVERIGE GEGEVENS

6 a) Resultaatbestemming

Het positieve saldo van baten en lasten over het boekjaar bedraagt € 300.102.

Vooruitlopend op het besluit van de ledenvergadering is het resultaat als volgt verwerkt:

- Ten gunste van de Algemene reserve € 311.646.
- Ten laste van de Bestemmingsreserve Imagocampagne € 0.
- Ten laste van de Bestemmingsreserve Groot onderhoud € -11.544.

6 b) Controleverklaring

(bijlage)

7 BEGROTING 2019**BATEN**

Contributies	€ 6.164.500
Interest en overige baten/lasten	8.000
Sponsorgelden	<u>55.000</u>
TOTALE BATEN	€ 6.227.500

LASTEN

Europa / internationaal	€ 508.500
Gezicht naar de achterban	1.304.000
Gezicht naar buiten	1.527.000
Beleidsvorming / beleid beïnvloeding	1.666.000
Bestuurskosten	490.000
Facilitair	752.000
Diverse projecten	<u>110.000</u>
TOTALE LASTEN	€ 6.357.500

RESULTAAT T.L.V. ALGEMENE RESERVE	€ <u><u>-130.000</u></u>
--	---------------------------------